

Dr. sc. Ante Carić, redoviti profesor
Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Splitu u mirovini

Ivana Kustura, dipl. iuris, znanstvena novakinja
Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Splitu

KAMO IDE HRVATSKO MALOLJETNIČKO KAZNENO ZAKONODAVSTVO? - 2. DIO

UDK: 343. 915 (497.5)

Primljeno: 1.03.2010.

Izvorni znanstveni rad

U radu se obrađuje kazneni postupak prema maloljetnicima pred sudom za mladež u svjetlu predstojećih izmjena Zakona o sudovima za mladež. Autor, najprije, ukazuje na bitne značajke hrvatskog kaznenog postupka prema maloljetnicima, te analizira kako su u postojeće maloljetničko zakonodavstvo ugrađena temeljna procesna prava maloljetnika iz odgovarajućih međunarodnih dokumenata (tzv. Pekinška pravila, Konvencija o pravima djeteta). Usporedni pregled organizacije i nadležnosti sudova za maloljetnike u 12 europskih zemalja pokazuje da u Europi dominiraju dva modela maloljetničkog pravosuđa: sudski i zaštitni model. S obzirom na dominantnu ulogu suca za mladež tijekom čitavog kaznenog postupka prema maloljetnicima, hrvatski sud za mladež može se ubrojiti u welfare model po kojemu sudac za mladež vrši ne samo istražnu funkciju u pripremnom postupku, nego i sudsku funkciju u postupku pred vijećem za mladež. Nakon prikaza i analize odluke Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Nortier v. The Netherlands* koja se može primijeniti i na naše maloljetničko pravosuđe, te prikaza rezultata ankete provedene među sucima za mladež u Hrvatskoj, autor dolazi do zaključka da objedinjenje istražne i sudske funkcije kod suca za mladež ne predstavlja kršenje prava maloljetnika na nepristran sud iz čl. 6. st. 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Na kraju rada autor ukazuje na eventualne posljedice do kojih bi moglo doći uslijed dosljednog odvajanja istražne i sudske funkcije u postupku pred sudom za mladež.

Ključne riječi: *maloljetnici, kazneno zakonodavstvo, Republika Hrvatska*

Točno polovina anketiranih sudaca za mladež izjavilo je da se uvijek pridržava zakonskih rokova, a daljnjih 42% samo ponekad ih prekorači. Sedam sudaca se izjasnilo da su često prisiljeni prekoračiti zakonske rokove (od toga tri suca rok za zakazivanje sjednice vijeća, odnosno glavne rasprave, a četiri suca rok za izradu sudske odluke). Iz tabele zaključujemo da su se suci nešto više pridržavali roka za izradu pisane odluke (57,4%), nego roka za zakazivanje sjednice vijeća, odnosno glavne rasprave (43,6%), što je i razumljivo ako se ima u vidu različiti karakter ovih dviju radnji. Nismo, međutim, mogli provjeriti koliko na dobijene rezultate utječe zakonsko rješenje po kojemu se rok za izradu odluke može samo iznimno produljiti najviše do 15 dana.

Iz prikazanih temeljnih značajki hrvatskog maloljetničkog kaznenog postupka zaključujemo da on sadrži mnoge odlike zaštitnog modela kakav se susreće u nekim zapadnoeuropskim maloljetničkim sustavima. Procedura je pred našim sudom za mladež neformalna, ubrzana i elastična i u njoj sudac za mladež ima dominantnu ulogu. On ima široka ovlaštenja da u izvođenju određenih radnji u pojedinim stadijima postupanja odstupa od krute procedure redovitog kaznenog postupka i postupak prilagodi potrebama svakog konkretnog slučaja. Pri tome Zakon dosljedno provodi ideju o kolegijalnom odlučivanju pri izricanju maloljetničkih sankcija kao i odlučivanju o obustavi ili izmjeni izrečene odgojne mjere. Načelo svrhovitosti ima veoma široku primjenu: mogu ga primijeniti sva pravosudna tijela i u svim stadijima kaznenog postupka, od pretpripremnog i pripremnog postupka do postupka pred vijećem za mladež. Sve navedeno govori u prilog tvrdnji da je postupak pred sudom za mladež u funkciji ostvarenja odgojne i zaštitne svrhe maloljetničkih sankcija kako je ona određena u čl. 5. ZSM i stoga ima zaštitni karakter. Takva orijentacija ka promicanju dobrobiti maloljetnika i zaštiti njegovih interesa u skladu je s proklamiranim ciljevima maloljetničkog pravosuđa u Pekinškim pravilima gdje se navodi: „Sustav maloljetničkog pravosuđa treba naglasiti dobrobit maloljetnika“ (prav. 5.1) i zatim „Postupak treba pridonositi interesima maloljetnika“ (prav. 14.2).

3. MEĐUNARODNI STANDARDI O TEMELJNIM PROCESNIM PRAVIMA MALOLJETNIKA I NJIHOVA PRIMJENA U ZAKONU O SUDOVIMA ZA MLADEŽ

Uvođenje pojednostavljene, neformalne i ubrzane procedure u maloljetnička kaznena zakonodavstva ima za nužnu posljedicu ograničenje ili čak i napuštanje nekih procesnih prava i garancija maloljetnika koja se inače u kaznenom postupku prema odraslim okrivljenicima redovito poštuju. Kada je u drugoj polovini 20. st. došlo do pojačanog interesa za ljudska prava općenito, pa tako i prava okrivljenika u kaznenom postupku, pojavila se ideja da i maloljetnim delinkventima u postupku pred maloljetničkim sudom treba priznati neka temeljna procesna prava kako ne bi došli u bitno nepovoljniji položaj od odraslih počinitelja kaznenih djela. Danas je vladajuće shvaćanje da maloljetnicima, načelno govoreći, treba priznati sva prava i garancije koje se u redovitom kaznenom postupku priznaju punoljetnim okrivljenicima, a odstupanja od ovog načelnog stajališta moguća su samo ako je to u interesu maloljetnika.

U prethodnom poglavlju ukazali smo na glavne značajke kaznenog postupka koji se odvija pred sudom za mladež. Pri tome nismo govorili o pravnom položaju maloljetnika u kaznenom postupku, koja mu se procesna prava u zakonu priznaju i što je s njihovom primjenom u praksi sudova za mladež. Stoga je nužno preispitati kako se i koliko garantiraju neka od temeljnih procesnih prava maloljetnika u postupku pred sudom za mladež, a koja su propisana u pojedinim međunarodnim

dokumentima. Kao polaznu točku uzet ćemo prava izričito navedena u prav. 7. Pekinških pravila, gdje stoji: „U svim stadijima postupka treba garantirati temeljna prava kao što su pretpostavka nedužnosti, pravo na obavijest o optužbi, pravo na šutnju, pravo na branitelja, pravo na nazočnost roditelja ili skrbnika, pravo na suočenje i unakrsno ispitivanje svjedoka i pravo žalbe“. U prav. 8.1 pod naslovom Zaštita privatnosti navodi se: „Da bi se izbjegla moguća šteta od pretjeranog publiciteta i etiketiranja maloljetnika, u svim stadijima postupka treba poštivati pravo na privatnost“. Većina ovih nabrojanih prava maloljetnika navode se i razrađuju i u čl. 40. Konvencije o pravima djeteta. Najzad, razmotrit ćemo još jedno pravo koje se u čl. 6. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda garantira svim građanima, pa prema tome i maloljetnicima, a to je pravo na neovisan i nepristran sud. Poštivanje ovog posljednjeg prava aktualno je osobito u onim maloljetničkim zakonodavstvima u kojima sudac za maloljetnike objedinjuje u sebi istražnu i sudsku funkciju, a to je slučaj i s našim Zakonom o sudovima za mladež.

Započinjemo s procesnim pravom koje se u Pekinškim pravilima u nizu prava navodi na prvom mjestu, a to je pretpostavka nedužnosti.

3.1. Pretpostavka nedužnosti

Pretpostavka okrivljenikove nedužnosti jedna je od najvažnijih pretpostavki redovitog kaznenog postupka. Sadržana je u svim modernim kaznenoprocenim zakonodavstvima i unesena u niz međunarodnih dokumenata. Tako čl. 6. st. 2. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. god. glasi: „Svatko optužen za kazneno djelo smatra se nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom“. Što se tiče maloljetnih počinitelja kaznenih djela, osim u Pekinškim pravilima, pretpostavka nedužnosti unesena je i u čl. 40. st. 2b) Konvencije o pravima djeteta.

Zakon o sudovima za mladež nema nikakve odredbe o pretpostavci nedužnosti, što znači da u smislu čl. 3. ZSM vrijedi opći propis iz čl. 3. st. 1. ZKP koji ovako određuje pretpostavku nedužnosti: „Svatko je nedužan i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja.“ Pretpostavka nedužnosti znači da ni jedna sudska odluka ne smije sadržavati mišljenje o tome da sud smatra okrivljenika krivim prije nego što je njegova krivnja dokazana. Ovako shvaćanje pretpostavke nedužnosti u potpunosti vrijedi i za postupak prema maloljetnicima pred sudom za mladež, kao i posljedice koje iz te pretpostavke proizlaze, a to su: 1) da se okrivljenik ne mora braniti, 2) da je teret dokaza na tužitelju i 3) da sud u dvojbi mora odlučiti u korist okrivljenika.¹ U Zakonu o sudovima za mladež ne nalazimo ni jednu odredbu koja bi bila u suprotnosti s ovako izraženim načelom pretpostavke nedužnosti.

¹ Pavišić, Berislav: Komentar Zakona o kaznenom postupku, 5. izdanje, Rijeka, 2005, str.15.

Valja upozoriti, međutim, da pretpostavka nedužnosti u kaznenom postupku prema maloljetnicima ima nešto izmijenjeno značenje utoliko, što se utvrđenju krivnje maloljetnika ne poklanja toliko pažnje kao u redeovitom kaznenom postupku protiv odraslih okrivljenika. Iako su počinjeno kazнено djelo i krivnja maloljetnika nužne pretpostavke za primjenu odgojnih mjera prema maloljetniku, utvrđenje krivnje nalazi se u drugom planu, a na prvo mjesto dolazi upoznavanje ličnosti i prilika maloljetnika radi izbora najpogodnije sankcije. Zato se u izreci rješenja kojom se izriče odgojna mjera maloljetnik ne proglašava krivim za kazнено djelo koje mu se stavlja na teret, već se u obrazloženju rješenja navodi opis djela i okolnosti koje opravdavaju primjenu izrečene odgojne mjere (čl. 85. st. 3. ZSM).

3.2. Pravo na obavijest o optužbi

Osim u prav. 7.1. Pekinških pravila, ovo se pravo maloljetnika izričito navodi u čl. 40. st. 2b) Konvencije o pravima djeteta u kojem se zahtijeva da svako dijete (osoba ispod 18 godina) „bude odmah i izravno obaviješteno o optužbama protiv njega“.

Zakon o sudovima za mladež nema posebne odredbe o pravu maloljetnika na obavijest o optužbi, ali se ono može izvesti iz odredbe čl. 71. st. 1. ZSM prema kojoj „sudac za mladež sam određuje način provođenja pojedinih radnji postupajući pri tom prema odredbama Zakona o kaznenom postupku“. Novi Zakon o kaznenom postupku iz 2008. god. o pravu okrivljenika na obavijest o optužbi govori u sklopu pouke o pravima okrivljenika – čl. 239. ZKP. Stavak 1. citiranog članka određuje sadržaj pouke, te se u točki 1. kaže da pouka mora sadržavati obavijest o tome „zašto se okrivljenik okrivljuje i koje su osnove sumnje protiv njega“. Pouka o pravima mora se okrivljeniku dostaviti uz poziv za prvo ispitivanje. Međutim, valja imati na umu da se u smislu čl. 50. st. 1. ZSM maloljetnik poziva preko roditelja, odnosno zakonskog zastupnika, što znači da se o svom pravu na obavijest o optužbi maloljetnik upoznaje na posredan način – preko roditelja, odnosno skrbnika. Ovo je učinjeno da bi i roditelji maloljetnika bili upoznati s postupkom koji se vodi prema njihovom djetetu, te da bi mogli poduzeti potrebne mjere radi osiguranja stručne pomoći. Ovim se sudac za mladež ne oslobađa dužnosti da pri prvom ispitivanju u pripremnom postupku priopći maloljetniku na njemu dostupan način zašto ga se tereti, te da se maloljetnik obavijesti o ostalim pravima koja mu u postupku pripadaju.

3.3. Pravo na šutnju

Pravo na šutnju znači poštivanje volje okrivljenika da ne iznosi ništa što bi mu moglo štetiti u postupku pred sudom. Prema stajalištu Europskog suda za ljudska prava, pravo na šutnju bitan je sastojak prava na pošteno suđenje i to je jamstvo

uključeno u sadržaj pravičnog postupka iz Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.²

Pravo na šutnju izričito je predviđeno prav. 7.1 Pekinških pravila, dok se Konvencijom o pravima djeteta u čl. 40. st. 2b)III svakom djetetu daje garancija da bude „odmah i izravno obaviješteno o optužbama protiv njega“. Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda ne spominje izričito pravo na šutnju.

Iako u Zakonu o sudovima za mladež nema izričite odredbe o pravu na šutnju, to ipak ne znači da to pravo maloljetniku ne pripada i da ga u postupku pred sudom za mladež ne treba poštivati. Budući da se maloljetnik poziva preko roditelja, odnosno zakonskog zastupnika, sam sudac za mladež treba, temeljem čl. 71. st. 1. ZSM, odlučiti kako će maloljetnika obavijestiti o njegovom pravu. Najbolje je to učiniti prije prvog ispitivanja u pripremnom postupku, kada mu sudac za mladež na odgovarajući način treba objasniti da nije dužan odgovarati na postavljena pitanja.

3.4. Pravo na branitelja

Među pravima koja maloljetniku treba garantirati u svim stadijima kaznenog postupka u prav. 7.1. Pekinških pravila navodi se i pravo na branitelja. I. “Konvencija o pravima djeteta u čl. 40. st. 2b) II. svakom djetetu garantira „pravnu ili drugu odgovarajuću pomoć u pripremi i prezentiranju svoje obrane“. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u čl. 6. st. 3., nabrajajući minimalna jamstva optuženika, razlikuje pravo na branitelja po vlastitom izboru i pravo na besplatnu pravnu pomoć.

Zakon o sudovima za mladež u čl. 49. detaljno uređuje pravo maloljetnika na branitelja. U njemu se propisuje: a) kada maloljetnik može imati branitelja, b) kad je obrana obvezna i c) postavljanje branitelja po službenoj dužnosti. Tako maloljetnik može imati branitelja već u pretpripremnom postupku kad državni odvjetnik uvjetuje nepokretanje postupka ispunjenjem određene obveze (tzv. uvjetovana svrhovitost), a zatim tijekom cijelog pripremnog postupka i postupka pred prvostupanjskim i drugostupanjskim vijećem. Isto tako maloljetnik može imati branitelja kad se radi o kaznenom djelu za koje je propisana kazna blaža od tri godine zatvora, a sudac za mladež ocijeni da je maloljetniku potreban branitelj. Obrana je obvezna i maloljetnik mora imati branitelja već pri prvom ispitivanju ako se postupak vodi za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora dulja od tri godine. Ako u tom slučaju sam maloljetnik ili njegov zakonski zastupnik ne uzmu branitelja, postaviti će mu ga sudac za mladež po službenoj dužnosti. Sudac za mladež može postaviti maloljetniku branitelja i kad ne postoje uvjeti za obveznu obranu, ako ocijeni da maloljetnik prema svom inovinskom stanju ne može snositi troškove obrane. Na ovaj način maloljetnik ostvaruje pravo na besplatnu pravnu pomoć neovisno o pravu na branitelja.

² Pavišić, Berislav: Kazneno pravo Vijeća Europe, Zagreb, 2006., str. 104.

Osim navedenih rješenja o pravu maloljetnika na branitelja, Zakon o sudovima za mladež sadrži i odredbe prema kojima branitelj maloljetnika može biti samo odvjetnik, a branitelj kojega postavlja sud trebao bi po mogućnosti biti „iz reda odvjetnika s izraženim sklonostima i osnovnim znanjima u području odgoja i skrbi za mlade osobe“ (čl. 49. st. 5. ZSM). Ovo ukazuje na nastojanje našeg zakonodavca da se podizanjem stručne razine i specijalizacije odvjetnika maloljetnicima pruži puna pravna zaštita i ostvari njihovo pravo na obranu u postupku pred sudom.

U cilju unapređenja ovog važnog maloljetničkog prava u našem maloljetničkom zakonodavstvu trebalo bi razmotriti mogućnost propisivanja obvezne obrane i izvan slučajeva predviđenih u čl. 49. st. 2. ZSM. Pri tome bi valjalo imati saznanja kako se postojeća pravila o pravu na branitelja primjenjuju u svakodnevnoj praksi sudova za mladež. Stoga smo u već spomenutoj anketi sudaca za mladež anketiranim sucima postavili dva pitanja. Prvim pitanjem htjeli smo utvrditi u kojoj mjeri postavljeni branitelji posjeduju osobna svojstva i stručna znanja koja se navode u čl. 49. st. 5. ZSM. Evo što smo utvrdili:

Suci su mišljenja da osobna svojstva i stručna znanja iz čl. 49. st. 5. ZSM	Općinski suci		Županijski suci		Svega	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
većina branitelja po službenoj dužnosti posjeduju	20	69,0	9	47,4	29	60,4
samo neki od njih posjeduju	7	24,1	8	42,1	15	31,3
većina ih ne posjeduju	2	6,9	2	10,5	4	8,3
Svega	29	100,0	19	100,0	48	100,0

Tabela 5 :Posjedovanje osobnih svojstava i stručnih znanja postavljenih branitelja

Iz gornje tabele vidimo da 60% anketiranih sudaca smatra da većina postavljenih branitelja posjeduju osobna svojstva i stručna znanja koja se traže u čl. 49. st. 5. ZSM. Među njima je 70% općinskih i nešto manje od polovine (točnije 47,4%) županijskih sudaca za mladež. Da samo neki od branitelja posjeduju tražene kvalitete odgovorilo je preko 30% anketiranih sudaca, a samo dva općinska i dva županijska suca smatraju da većina branitelja takva svojstva i znanja ne posjeduju. Pri analizi rezultata ovog anketnog pitanja valja imati na umu da su i sami anketirani suci sudjelovali u formiranju liste branitelja i time u izvjesnoj

mjeri „prejudicirali“ rezultate kako ove tako i naredne tabele u kojoj se daje ocjena postupanja postavljenih branitelja.

S postupanjem postavljenog branitelja sudac za mladež je	Općinski suci		Županijski suci		Svega	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
veoma zadovoljan-a	12	41,4	8	42,1	20	41,7
djelomično zadovoljan-a	16	55,2	11	57,9	27	56,3
nezadovoljan-a	1	3,4	-	-	1	2,0
Svega	29	100,0	19	100,0	48	100,0

Tabela 6: Ocjena postupanja postavljenih branitelja maloljetnika

Najveći dio anketiranih sudaca (56%) djelomično je zadovoljan postupanjem odvjetnika koji su postavljeni na listu maloljetničkih branitelja, a nešto više od 40% je veoma zadovoljno njihovim radom na obrani maloljetnika. Ovakve relativno povoljne ocjene rada branitelja moramo djelomično korigirati. Naime, kod pojedinih pitanja iz ankete od anketiranih sudaca zatražili smo da nam u najkraćim crtama obrazlože svoju ocjenu, odnosno stajalište. Na temelju ovakvih pisanih obrazloženja zaključujemo da su neki odvjetnici nezainteresirani i nedovoljno angažirani u postupcima pred sudom za mladež, što opravdavaju neadekvatnom nagradom rada na maloljetničkim predmetima. Čini se da je taj problem više izražen u sudovima u manjim mjestima, u kojima je i izbor odvjetnika za stavljanje na listu branitelja maloljetnika slabiji. U nedostatku normativnog rješenja, ovaj bi se problem mogao riješiti na lokalnoj razini, npr. formiranjem liste branitelja maloljetnika u općinskim sudovima u kojima postoje odjeli za mladež.

3.5. Pravo na nazočnost roditelja ili skrbnika

Riječ je o novom pravu maloljetnika koje se u drugoj polovini prošlog stoljeća pojavilo najprije u međunarodnim dokumentima o postupanju s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, a zatim se počelo uvoditi u suvremena maloljetnička kaznena zakonodavstva. Pekinška pravila iz 1985. god. na više mjesta govore o pravu maloljetnika na nazočnost roditelja ili skrbnika. Najprije u prav. 7.1 gdje se nabrajaju temeljna procesna prava koja treba garantirati maloljetniku „u svim stadijima postupka“, a zatim u prav. 15.2 gdje stoji: „Roditelji ili skrbnik ovlašteni su sudjelovati u postupku prema maloljetniku i nadležna vlast može od njih zahtijevati da budu nazočni, ako je to u interseu maloljetnika.“ U komentaru posljednjeg pravila naglašava se da pravo roditelja ili skrbnika da sudjeluju u postupku treba promatrati kao „opću psihološku i emocionalnu pomoć maloljetniku, čije se značenje povećava tijekom postupka.“ Prema čl. 40. st. 2.b)

III. Konvencije o pravima djeteta države članice posebno osiguravaju svakom djetetu koje je optuženo da se postupak vodi u prisutnosti „pravne ili druge odgovarajuće pomoći.“

Svrha je ovog specifičnog maloljetničkog prava da roditelji i skrbnik mogu poduzeti mjere pomoći i zaštite maloljetnika, a posebno da mu osiguraju pravnu pomoć, tj. branitelja. Ovo je pravo, dakle u uskoj vezi s pravom maloljetnika na branitelja. Osim toga, ostvarivanjem ovog prava u postupku pred sudom maloljetniku se pruža psihološka pomoć što može pridonijeti njegovoj emocionalnoj stabilnosti i tako pospješiti ostvarenje svrhe postupka i izrečene maloljetničke sankcije.³

U Zakonu o sudovima za mladež nigdje se izričito ne spominje pravo na nazočnost roditelja i skrbnika, ali Zakon poznaje niz pravila koja omogućavaju oživotvorenje ovog prava maloljetnika. Prije svega, prema čl. 50. st. 1. ZSM maloljetnik se u pretpripremnom, pripremnom i postupku pred vijećem za mladež poziva preko roditelja, odnosno zakonskog zastupnika, tako da su oni upoznati sa činjenicom da se prema maloljetniku vodi postupak kako bi mogli poduzimati potrebne mjere pomoći i zaštite svoga djeteta. Sudac za mladež može odobriti da radnjama u pripremnom postupku budu nazočni roditelji, odnosno skrbnik maloljetnika i tada mogu postavljati pitanja osobi koja se ispituje i stavljati prijedloge (čl. 71. st. 2. ZSM). Roditelj, odnosno skrbnik maloljetnika poziva se na sjednicu vijeća (čl. 81. st. 1. ZSM) kao i na glavnu raspravu (čl. 82. st. 2. ZSM), ali njihov nedolazak ne sprječava sud da ipak održi glavnu raspravu. Ako se na glavnoj raspravi pred vijećem za mladež trebaju utvrđivati činjenice koje su važne za ocjenu duševne razvijenosti maloljetnika, upoznavanje njegove ličnosti i prilika u kojima živi, dakle činjenice koje su bitne za donošenje odluke o maloljetničkoj sankciji, sud će saslušati roditelja, odnosno skrbnika kao svjedoke i oni tada nisu oslobođeni dužnosti svjedočenja (čl. 53. ZSM).

Pravo na nazočnost roditelja i skrbnika uključuje i njihovo sudjelovanje na sjednici vijeća u postupku obustave, odnosno izmjene izrečene odgojne mjere na način, da će sud za mladež saslušati roditelja, odnosno skrbnika prije donošenja odluke kojom se izrečena odgojna mjera zamjenjuje drugom odgojnom mjerom (čl. 100. st. 2. ZSM). Najzad, i pravo roditelja i skrbnika da uloži žalbu protiv sudske odluke o izrečenoj maloljetničkoj sankciji čak i protiv volje maloljetnika (čl. 87. ZSM), također se može ubrojiti u ovo specifično maloljetničko pravo. Iz svega navedenog slijedi zaključak da Zakon o sudovima za mladež u punoj mjeri i u svim stadijima kaznenog postupanja omogućava maloljetniku korištenje ovog novog prava i time mu pruža maksimalnu zaštitu i osjećaj sigurnosti.

³ U vezi s ovim pravom maloljetnika interesantno rješenje nalazimo u austrijskom Zakonu o sudovima za maloljetnike iz 1988. god. koji predviđa mogućnost da se saslušanje maloljetnika na policiji ili u prethodnom postupku pred sucem za maloljetnike odvija u prisutnosti odrasle osobe od maloljetnikova povjerenja. Vidi Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can be Drawn?, u International Handbook of Juvenile Justice (Josine Junger-Tas, Scott H. Decker, eds.), Springer, 2006, p. 517.

3.6. Pravo na suočenje i unakrsno ispitivanje svjedoka

Riječ je o pravu kojega treba priznati maloljetnicima u postupku pred maloljetničkim sudom u punom opsegu i jednako kao i punoljetnim okrivljenicima u redovitom kaznenom postupku. Među pravima koja se maloljetniku garantiraju u svim stadijima kaznenog postupka, u prav. 7.1 Pekinških pravila navodi se i pravo na unakrsno ispitivanje i suočenje svjedoka. Ovo pravo treba tumačiti šire kao pravo predlaganja i ispitivanja svjedoka kako obrane tako i optužbe. U tom smislu glasi i čl. 40. st. 2b) III. Konvencije o pravima djeteta u kojem stoji da države članice posebno osiguravaju da se svakom djetetu koje je optuženo daju garancije „da se ispituju i da budu ispitani svjedoci druge strane i da se osigura sudjelovanje njegovih svjedoka pod jednakim uvjetima“. Jednako tako u čl. 6. Europske konvencije pod naslovom „Pravo na pošteno suđenje“, u stavku 3. kao minimum prava koja se priznaju svakom optuženiku za kazнено djelo pod točkom d) navodi se pravo „da ispituje ili daje ispitivati svjedoke optužbe i da se osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe“.

U vezi s pravom na suočenje i unakrsno ispitivanje treba naglasiti dva momenta. Prvo: u pogledu predlaganja i ispitivanja svjedoka maloljetnik ne smije biti u nepovoljnijem položaju od punoljetnog okrivljenika u redovitom kaznenom postupku; i drugo, svoje pravo u pogledu svjedoka maloljetnik ostvaruje uz pomoć svog branitelja, a ako ovoga nema onda uz pomoć roditelja, odnosno skrbnika. Ovo pokazuje da su pojedina prava koja se maloljetniku garantiraju u kaznenom postupku međusobno povezana i ovisna, tako da nepriznavanje ili ograničenje jednog od njih često ima za posljedicu nemogućnost korištenja nekog drugog prava, što opet rezultira kršenjem temeljnog i općeg prava na pravično suđenje.

Zakon o sudovima za mladež nema posebnih odredaba o dokaznom postupku i ispitivanju svjedoka. To znači da se u smislu čl. 82. st. 1. ZSM na glavnu raspravu pred vijećem za mladež „na odgovarajući način“ primjenjuju odredbe Zakona o kaznenom postupku o dokaznom postupku, a osobito o ispitivanju svjedoka (čl. 343. ZKP), te o suočenju svjedoka (čl. 254. st. 3. ZKP). I u postupku pred sudom za mladež pravo na suočenje i ispitivanje svjedoka maloljetnik uživa u svim stadijima kaznenog postupka, dakle u pripremnom postupku i postupku pred vijećem za mladež, kako prvostupanjskom tako i drugostupanjskom.

3.7. Pravo na žalbu

Pravo maloljetnika na žalbu izričito se navodi u prav. 7.1 Pekinških pravila, a neizravno o tom pravu govori i čl. 40. st. 2b) IV. Konvencije o pravima djeteta, prema kojemu svakom djetetu treba osigurati da „svaku dosuđenu mjeru ponovno razmotri viši, nadležni, neovisni i nepristrani organ ili sudsko tijelo u skladu sa zakonom“.

Zakon o sudovima za mladež u čl. 87. priznaje ovo pravo maloljetniku u punom opsegu kao i punoljetnom okrivljeniku u redovitom kaznenom postupku uz jednu razliku koja se odnosi na kraći rok za žalbu – 8 dana umjesto 15 dana. Ovaj kraći rok služi ubrzanju postupka prema maloljetniku i ide njemu u prilog. I rješenje prema kojemu sud za mladež izuzetno može odlučiti (nakon saslušanja maloljetnika i njegovih roditelja) da žalba protiv rješenja kojim je izrečena odgojna mjera koja se izvršava u ustanovi, ne zadržava izvršenje rješenja, donesena je u korist maloljetnika, jer se njime ubrzava početak odgojnog tretmana maloljetnika u ustanovi.

Maloljetnik ima pravo na žalbu protiv presude kojom je izrečena kazna maloljetničkog zatvora, odnosno pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora, kao i protiv rješenja kojim je primijenjena odgojna mjera. U čl. 87. st. 1. ZSM ne navodi se da se žalba može uložiti protiv rješenja kojim je izrečena odgojna mjera zamijenjena drugom (čl.17. ZSM), ali nema razloga ne priznati maloljetniku pravo na žalbu i u tom slučaju, jer se takvom odlukom suda zadire u temeljna prava maloljetnika. Subjekt prava na žalbu nije samo maloljetnik već i njegovi roditelji, odnosno skrbnik, zatim posvojitelj, brat, sestra, hranitelj. Navedene osobe mogu podnijeti žalbu u korist maloljetnika i protiv njegove volje, ali odustati od već podnesene žalbe mogu samo uz njegovu suglasnost (čl. 87. st. 3. ZSM).

3. 8. Pravo na zaštitu privatnosti

Pravo na zaštitu privatnosti izuzetno je važno za razvoj svakog mladog čovjeka, pa tako i maloljetnog delinkventa. U Pekinškim pravilima njegovo je značenje naglašeno time što je ono izdvojeno u posebno pravilo 8 pod nazivom „Zaštita privatnosti“ u kojem stoji: „Da bi se izbjegla moguća šteta od pretjeranog publiciteta i etiketiranja, u svim stadijima postupka treba poštovati pravo maloljetnika na privatnost. Načelno, ne treba objavljivati nikakve informacije koje mogu dovesti do identifikacije maloljetnog počinitelja“. U njegovom se Komentaru navodi: „Pravilo 8 naglašava važnost zaštite prava maloljetnika na privatnost. Mlade osobe naročito su podložne stigmatizaciji.“ I u Konvenciji o pravima djeteta u čl. 40. st. 2b) VII. govori se o zaštiti privatnosti djeteta (osobe do 18 godina), „na svim razinama postupka“.

Ovo pravo maloljetnika detaljno razrađuje u čl. 55. ZSM. U stavku 1. citiranog članka zabranjuje se objavljivanje tijeka kaznenog postupka kao i odluke donesene u tom postupku. Zabrana se odnosi na objavljivanje poduzetih izvida i procesnih radnji kako u pretpripremnom i pripremnom postupku, tako i u postupku pred vijećem za mladež, kao i odluka nadležnih tijela u tim stadijima postupka, a osobito odluke suda donesene na glavnoj raspravi ili sjednici vijeća.⁴ Ipak, zabrana nije

⁴ Zabrana se odnosi i na sva tijela kojima se odluke suda dostavljaju radi izvršenja ili unošenja u evidenciju, a također i tijela koja raspolažu podacima o postupku prema maloljetnicima (ustanove socijalne skrbi, zdravstvene ustanove, ustanove za izvršenje odgojnih mjera i dr.). Usp. Hirjan, Franjo – Singer, Mladen: Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, Zagreb, 2002., str. 132.

apsolutna i uz odobrenje suda dozvoljeno je objavljivanje dijela tijeka postupka, odnosno dijela sudske odluke, ali bez navođenja imena maloljetnika, odnosno ostalih podataka, temeljem kojih se može utvrditi identitet maloljetnika. Zakon govori o odobrenju suda. Za procesne radnje u pripremnom postupku to je sudac za mladež, a za postupak pred vijećem za mladež i odluke donesene na glavnoj raspravi ili sjednici vijeća to je predsjednik vijeća za mladež.⁵

Osim odredbe o pravu maloljetnika na zaštitu privatnosti hrvatski je zakonodavac išao i korak dalje, te je za kršenje toga prava predvidio i kaznenu odgovornost. U čl. 305. KZ pod naslovom Povreda tajnosti postupka u st. 2. inkriminirano je svako objavljivanje tijeka kaznenog postupka prema maloljetnicima ili odluke suda u tom postupku za koje ne postoji odobrenje suda.

Toliko o ovom pravu maloljetnika na zakonodavnoj razini. Što je s primjenom navedenih zakonskih propisa u svakodnevnom životu, ima li slučajeva njihova kršenja i da li takvi slučajevi završavaju privođenjem kaznenoj odgovornosti osoba koje ne poštuju zabranu objavljivanja podataka? Odgovor na prvo pitanje da li se u sredstvima javnog informiranja poštuje zabrana objavljivanja podataka o postupku prema maloljetnicima, potražili smo od anketiranih sudaca za mladež koje smo zamolili da nam iznesu svoje mišljenje. Evo njihovih odgovora.

Suci su mišljenja da zabrane iz čl. 55. ZSM sredstva javnog informiranja	Općinski suci		Županijski suci		Svega	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
redovito poštuju	14	48,3	9	47,4	23	47,9
uglavnom poštuju	10	34,5	7	36,8	17	35,4
samo ponekad poštuju	2	6,9	1	5,3	3	6,3
uglavnom ne poštuju	2	6,9	2	10,5	4	8,3
redovito ne poštuju	1	3,4	-	-	1	2,1
Svega	29	100,0	19	100,0	48	100,0

Tabela 7: Poštivanje zabrane objavljivanja tijeka postupka i odluka vijeća za mladež

Suci su se izjašnjavali o objavljivanju tijeka kaznenog postupka prema maloljetnicima u sredstvima javnog informiranja (tisak, radio, TV) imajući u vidu i lokalne medije. Gotovo 85% anketiranih općinskih i županijskih sudaca

⁵ Zakon ne određuje tko bi trebao dati odobrenje za objavljivanje pojedinih radnji u pretpripremnom postupku. Treba uzeti da je to tijelo koje poduzima izvide, odnosno procesne radnje u pretpripremnom postupku, a to su redarstvene vlasti specijalizirane za poslove maloljetničke delinkvencije (čl. 66. st. 2. ZSM) i državni odvjetnik, odnosno njihovi glasnogovornici. U tom smislu valjalo bi dopuniti čl. 55. ZSM izričitim navođenjem tijela nadležnih za davanje odobrenja.

za mladež smatra da sredstva javnog informiranja uglavnom poštuju zabranu iz čl. 55. ZSM, svega 6% smatra da samo ponekad poštuju, a preostalih 10% da ne poštuju. Teško je objasniti ovakve više nego dobre rezultate ankete, pogotovo što oni odudaraju od opće razine praćenja kriminalnih događaja u našem dnevnom tisku i TV. Kod ovog pitanja od ispitanika nismo tražili da nam obrazlože svoje mišljenje, kao što smo to učinili kod nekih drugih pitanja iz ankete, tako da osim prikazanih statističkih pokazatelja nemamo nikakvih drugih podataka koji bi mogli poslužiti za izvlačenje određenih zaključaka.

Što se tiče drugog pitanja, tj. da li slučajevi kršenja zabrane objavljivanja podataka o tijeku postupka prema maloljetnicima i sudske odluke u tom postupku završavaju kažnjavanjem počinitelja, odgovor smo potražili u statističkoj evidenciji broja osuđenih osoba za kazneno djelo povreda tajnosti postupka iz čl. 305. st. 2. KZ. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku o broju osuđenih punoljetnih osoba u razdoblju od 2004. do 2008. god. za kazneno djelo iz čl. 305. st. 2. KZ osuđena je samo jedna osoba! To, dakako ne znači da među novinarima i drugim osobama⁶ nema počinitelja ovog kaznenog djela. Prije će biti da se evidentni slučajevi zabrane objavljivanja tajnosti postupka prema maloljetnicima naprosto ne prijavljuju, jer je i inače svijest o dužnosti prijavljivanja kaznenih djela kod naših građana na vrlo niskoj razini.⁷

Na kraju ovog pregleda procesnih prava maloljetnika koja im se priznaju u kaznenom postupku pred sudom za mladež treba reći sljedeće. Sva razmatrana maloljetnička prava propisana su u Pekinškim pravilima (prav. 7.1 i prav. 8) i u Konveciji o pravima djeteta (čl. 40. st. 2b.) i kao takva prihvaćena i detaljno razrađena u odgovarajućim odredbama Zakona o sudovima za mladež. Među njima su i dva izrazito „maloljetnička prava“ - pravo na nazočnost roditelja ili skrbnika i pravo na zaštitu privatnosti. U analizi odredaba Zakon o sudovima za mladež nismo našli niti jednu odredbu koja ne bi bila u skladu s međunarodnim standardima propisanim u navedenim međunarodnim aktima. Naprotiv, način na koji se ta prava razrađuju u Zakonu o sudovima za mladež pokazuju da hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo u punoj mjeri uvažava sve zahtjeve i preporuke međunarodnih dokumenata i na taj način maloljetnim počiniteljima kaznenih djela osigurava vrlo povoljan procesnopravni položaj. Razumljivo je da su uvijek moguće i dobro došle dopune i usavršavanja postojećih zakonskih rješenja u pogledu pojedinih prava maloljetnika (npr. prava na branitelja i dr.). To, međutim, nikako ne dovodi u pitanje opću vrlo povoljnu ocjenu našeg maloljetničkog zakonodavstva u pogledu priznanja procesnih prava i garancija maloljetnicima u postupku pred sudom za mladež.

⁶ Počinitelj ovog kaznenog djela može biti svaka osoba koja je nazočna glavnoj raspravi, to mogu biti članovi vijeća za mladež, zapisničar, sudski službenici kojima je dostupan sudski spis. Djelo se može počinuti putem tiska, radija, televizije ili na bilo koji drugi način (npr. u razgovoru). Usp. Bačić, Franjo – Pavlović, Šime: Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2004., str. 1067.

⁷ To se osobito odnosi na slučajeve kaznenih djela kod kojih nema fizičke osobe kao neposredne žrtve (tzv. *victimless crimes*) u koje spada i kaznen o djelo iz čl. 305. KZ.

Preostaje nam da podvrgnemo analizi još jedno pravo koje treba garantirati svim optuženim osobama u kaznenom postupku, a to je pravo na neovisan i nepristran sud. To se pravo uzima kao jedan od elemenata mnogo kompleksnijeg prava – prava na pravično suđenje. Zakon o sudovima za mladež ne spominje izričito pravo na neovisan i nepristran sud, ali je ono interesatno za naše maloljetničko zakonodavstvo zbog uloge koju naš sudac za mladež ima u svim stadijima postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.

4. PRAVO NA NEOVISAN I NEPRISTRAN SUD

Pravo na pravično suđenje iz članka 6. Europske konvencije spada među konvencijska prava kojima se Europski sud za ljudska p'rava (u daljnjem tekstu Europski sud) od prvih dana svoga djelovanja ponajviše bavio. Pojam toga prava nije definiran, ali su njegovi elementi koji tvore genusni pojam razrađeni u mnogim odlukama Europskog suda. Svima njima zajednički je zahtjev da ograniče zahvate državne izvršne vlasti u temeljna prava i slobode pojedinca, te da ih podvrgnu sudskom nazoru.⁸ Citirani članak sadrži ukupnost jamstava koje svaki zakonodavac treba osigurati osumnjičenoj ili optuženoj osobi, a mogu se podijeliti na „vanjska“ prava (stavak 1. čl. 6.) i „unutarnja“ prava (stavak 2. i 3. čl. 6.).⁹ „Vanjska“ su prava: pravo na zakonom ustanovljen neovisni i nepristrani sud, te pravo na pravično, javno i u razumnom roku ispitivanje slučaja s javno objavljenom presudom, dok su „unutarnja“ prava nabrojena u čl. 6. st. 2. i 3. toč. a) do e) Europske konvencije.

Ovdje se nećemo baviti „unutarnjim“ pravima (o nekima od njih već je bilo riječi kod razmatranja pojedinih maloljetničkih prava u našem Zakonu o sudovima za mladež, v. supra pod 3), već prelazimo na razmatranja samo onih „vanjskih“ prava koja se odnose na sud, a to su pravo na neovisan i nepristran sud. Dok je zahtjev za neovisnošću suda nesporan, pri čemu se misli na neovisnost suda od tijela zakonodavne i izvršne vlasti, političkih struktura i stranaka u postupku,¹⁰ dotle je nešto teže odrediti pojam nepristran sud.

Načelno govoreći, sud ne smije postupati pod utjecajem vanjskih informacija, stajališta javnosti ili drugog pritiska, već svoju odluku mora temeljiti isključivo na onome što je izneseno i razmatrano u postupku pred sudom. Nepristranost znači nepostojanje predrasuda ili naklonosti u vezi s predmetom u kome postupaju sud (Europski sud u odluci *Piersack v. Belgium*, 21.10.1997., No 2206).¹¹ Kako utvrditi ovu nepristranost suda u svakom konkretnom slučaju? Prema stajalištu europskog suda izrečenog u istoj odluci, test nepristranosti suca treba provesti prema

⁸ Usp. Krapac, Davor: Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda i hrvatski kazneni postupak, Hrvatski ljetopis za kazнено pravo i praksu, vol. 2, broj 1/1995., str. 24.

⁹ Pavišić, Berislav: Kazнено postupovno pravo, Rijeka, 2008., str. 58.-59.

¹⁰ Pavišić, Berislav: Kazнено pravo Vijeća Europe, str. 92.

¹¹ Vidi Trechsel, Stefan: *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford, 2005, p. 61.

objektivnom i subjektivnom kriteriju. Objektivni kriterij znači provjeru okolnosti prema kojima je „sudac ponudio jamstva dostatna za isključenje razborite sumnje u njegovu nepristranost“, a subjektivni kriterij znači provjeru „njegova osobnog uvjerenja o konkretnom slučaju“. ¹² Ako ovo mišljenje koje se odnosi na konkretan slučaj pokušamo objektivizirati i primijeniti na zakonska rješenja u pogledu suda za mladež, onda će od presudne važnosti biti odgovor na pitanje može li se sumnja na nepristranost smatrati objektivno opravdanom (Europski sud u odluci Fey v. Austria, 24.02.1993, No 255-A). Isto tako, važno je i povjerenje u javnosti kojeg sud mora imati u određenom društvu. ¹³ Polazeći od ovih pravila treba potražiti odgovor i na pitanje nepristranosti suca za mladež kada u sebi objedinjuje u sebi dvije suprotne funkcije – istražnu i sudsku.

Prije nego što pokušamo doći do odgovora na postavljeno pitanje, pogledajmo kako je problem istražne i sudske funkcije maloljetničkog suda riješen u zakonodavstvima nekih europskih zemalja, uključujući i susjedne države koje su nastale raspadom bivše Jugoslavije.

4.1. Usporedni pregled prethodnog postupka u maloljetničkim zakonodavstvima pojedinih europskih zemalja

Za ovaj usporedni prikaz prethodnog postupka odabrali smo sedam zapadnoeuropskih i srednjoeuropskih zemalja, jednu istočnoeuropsku zemlju, te četiri države nastale nakon raspada Jugoslavije. ¹⁴ Započinjemo s njemačkim maloljetničkim zakonodavstvom koje je prilikom donošenja Zakona o sudovima za mladež 1997. god. našem zakonodavcu poslužilo uzorom, tako da u njemačkom i hrvatskom maloljetničkom pravosuđu ima dosta sličnosti.

4.1.1. Njemačka je bila među prvim europskim državama koja je 1923. godine donijela poseban zakon o maloljetnicima pod nazivom Zakon o sudovima za mladež (*Jugendgerichtsgesetz*). Od tada pa do danas taj je zakon pretrpio mnoge izmjene i dopune, ali se njegova osnovna koncepcija nije bitno izmijenila. Danas ovaj Zakon uređuje i materijalnopravni i procesnopravni položaj maloljetnika (osobe od 14 do 18 godina) kao i mlađih punoljetnika (osobe od 18 do 21. godine), a pri tome se odredbe općeg kaznenog prava (Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom

¹² Ibidem, p. 62.

¹³ Usp. Trechsel, Stefan: o. c., p. 70-71.

¹⁴ Nedostaje prikaz švicarskog maloljetničkog kaznenog zakonodavstva. Razlog tome leži u činjenici što Švicarska ima samo federalni Kazneni zakon za maloljetnike iz 2003. god. (stupio na snagu 2007.), dok je uređenje maloljetničkog kaznenog postupka i maloljetničkog pravosuđa u nadležnosti kantona (ima ih 26). U pojedinim kantonalnim procesnopravnim sustavima susreću se oba modela prethodnog postupka – sudski i državnoodvjetnički. Međutim, u federalnoj vladi ozbiljno se razmatra mogućnost i poduzimaju određeni koraci da se i proceduralne odredbe i odredbe o sudovima za maloljetnike donesu na razini Federacije koji bi na jedinstven način riješili pitanje organizacije maloljetničkog pravosuđa. Usp. Zermatten, Jean : The Swiss Federal Statute on Juvenile Criminal Law, u International Handbook of Juvenile Justice (Junger-Tas, Josine – Decker, Scott H. eds.), Springer, 2006, p. 295.

postupku) primjenjuju samo ako u posebnom Zakonu o sudovima za mladež nije drukčije propisano.¹⁵

Poseban odjel za suđenje maloljetnicima i mlađim punoljetnicima u Njemačkoj postoji na kotarskom sudu (*Amtsgericht*) i okružnom sudu (*Landgericht*). Na kotarskom sudu mladim počiniteljima kaznenih djela sudi sudac ili vijeće za mladež. Sudac pojedinac sudi samo kad se očekuje primjena odgojnih ili disciplinskih mjera. U ostalim slučajevima sudi vijeće za mladež kojega sačinjavaju jedan sudac za mladež i dva suca porotnika. Okružni sud sudi za teža kaznena djela u prvom stupnju u sastavu tri profesionalna suca i dva suca porotnika. Kad odlučuje u drugom stupnju po žalbi na odluku suca pojedinca, sastoji se od dva suca profesionalca i dva suca porotnika. Oba maloljetnička suda sude i u predmetima kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika.

Njemačkog suca za mladež odlikuje mješanje istražne i sudske funkcije u prethodnom postupku, što zagovornicima prava maloljetnika na neovisan i nepristran sud daje temelja za kritičko vrednovanje ovakve mješovite funkcije maloljetničkog suca.¹⁶ On prikuplja podatke o ličnosti maloljetnika od roditelja, staratelja i pravosudne socijalne službe (*Jugendgerichtshilfe*) čiji predstavnik sudjeluje u postupku pred sudom i pomaže sucu za mladež tijekom kaznenog postupka. Ako se ukaže potreba sudac može zatražiti i psihološko vještačenje maloljetnika radi procjene njegove duševne razvijenosti i psihološkog stanja u vrijeme počinjenja kaznenog djela. Sudac za mladež ima i druga ovlaštenja u tijeku prethodnog postupka. On može na prijedlog ili bez prijedloga javnog tužitelja obustaviti postupak prema maloljetniku, ako su ispunjeni određeni uvjeti (ako se radi o lakšem kaznenom djelu, maloljetnik priznaje počinjeno kazneno djelo, prihvaća obveze koje mu se nameću i sl.). Sudac može odrediti neformalni razgovor s maloljetnikom i nakon toga izreći mu opomenu ili mu nametnuti neke obveze. Isto tako, sudac za mladež može obustaviti postupak i nakon što je javni tužitelj podigao optužbu. U tom slučaju nije potrebna suglasnost maloljetnika, ali se traži dozvola javnog tužitelja.¹⁷

Iz navedenog daje se zaključiti da njemački sudac za mladež ima vrlo aktivnu ulogu u prethodnom postupku, ali ga to ne onemogućava da kao sudac pojedinac ili predsjednik vijeća sudjeluje u donošenju odluke o primjeni sankcija prema maloljetniku.

4.1.2. Austrija je 1988. god. donijela novi Zakon o maloljetničkim sudovima (*Jugendgerichtsgesetz*) koji sadrži materijalnoopravne i procesnoopravne odredbe o maloljetnicima do 18 godina, a njima su pridodane i odredbe o izvršenju kazne zatvora za maloljetnike. Ovim su Zakonom predviđeni posebni sudovi za maloljetnike samo u gradovima Beču i Grazu, dok u ostalim dijelovima zemlje

¹⁵ Esser, Robert: The juvenile justice system in Germany, u European Juvenile Justice Systems (ed. Vania Patané), First volume, Milano, 2007, p. 141.

¹⁶ Dünkel, Frieder: Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice, u International Handbook of Juvenile Justice (Junger-Tas, Josine – Decker, Scott H. eds.), Springer, 2006, p. 231.

¹⁷ Vidi Esser, Robert, o. c., p. 154-160.

postoje posebni odjeli za maloljetničke predmete u okviru redovitih kaznenih sudova. Ipak, maloljetnički sud u Beču, nakon 15 godina djelovanja, ukinut je 2003. god., a maloljetnički predmeti preneseni su u nadležnost nekoliko prvostupanjskih sudova kao i okružnog suda u kaznenim predmetima.

Austrijski državni odvjetnik ima značajna ovlaštenja u prethodnom postupku prema maloljetnicima. Ako ima dovoljno dokaza da je maloljetnik počinio kazneno djelo, državni odvjetnik može uputiti maloljetnika na sud ili pak sam primijeniti neke od mjera predviđenih u Zakonu o maloljetničkim sudovima. U slučajevima lakših kaznenih djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, državni odvjetnik može donijeti odluku o nepokretanju kaznenog postupka (bezuvjeta svrhovitost). U predmetima zlouporabe droge, ako se radi o posjedovanju ili kupnji male količine za vlastitu uporabu, obligatorna je uvjetna odgoda od optužbe na vrijeme od dvije godine uz uvjet da se maloljetnik dobrovoljno podvrgne psihoterapijskom programu ili programu rehabilitacije. Smatra se da je ovakav oblik skretanja postupka (*diversion*) u specijalno preventivnom smislu daleko prikladniji od izricanja osuđujuće presude.¹⁸ Državni odvjetnik, međutim, nema ovlaštenje poduzimati mjere prisile kao što su pretraga osoba i prostora, oduzimanja predmeta i sl. bez izričitog sudbenog naloga. Isto tako, pritvor u prethodnom postupku može, na zahtjev državnog odvjetnika, odrediti ili produljiti isključivo sudac za maloljetnike.

U Austriji postoji posebna socijalna služba koja je zadužena za pružanje pomoći sudovima u prikupljanju svih potrebnih podataka, a sud se može obratiti i drugim ustanovama ako je potrebno izvršiti medicinsko, psihološko ili psihijatrijsko ispitivanje maloljetnika. Što se tiče vrsta sankcija, sud ima prije svega, na raspolaganju iste mogućnosti za obustavu postupka kao što ih ima i državni odvjetnik, s tom razlikom da je skretanje postupka (*diversion*) u stadiju pred sudom dozvoljeno i za teža kaznena djela. Kad se radi o najlakšim kaznenim djelima za koja je zapriječena kazna zatvora do tri mjeseca, sud može maloljetnika proglasiti krivim i bez izricanja kazne, ako smatra da je sam dolazak maloljetnika na sud dovoljan da ga odvrti od činjenja kaznenih djela. Sud može maloljetniku izreći uvjetnu osudu s rokom kušnje od jedne do tri godine uz nadzor i ispunjenje uvjeta koji mu mogu biti postavljeni u tom vremenu. Najzad, maloljetniku se može izreći novčana kazna (odmjerava se prema sustavu dnevnih globa) i kazna zatvora, s tim da je i jedna i druga zapriječena kazna za konkretno kazneno djelo, kad se radi o maloljetniku, smanjena na polovinu. Nije određen minimum zatvorske kazne, tako da ona praktično može iznositi i jedan dan. Što se tiče gornje granice zatvorske kazne, ona za maloljetnike od 14 do 16 godina iznosi 10 godina, a za maloljetnike od 16 do 18 godina – 15 godina.¹⁹

4.1.3. Belgija ima dugu tradiciju u posebnom uređenju pravnog položaja maloljetnika. Prvi takav zakon pod nazivom Zakon o zaštiti djece donesen je još

¹⁸ Usp. Bruckmüller, Karin: Austria: A Protection Model, u International Handbook of Juvenile Justice (Junger-Tas – Decker, Scott H. eds.), Springer. 2006., p. 279.

¹⁹ Vidi Bruckmüller, Karin: o. c., p. 284-287.

1912. god., a danas je na snazi Zakon o zaštiti mladeži iz 1965. god. koji je doživio nekoliko izmjena. Prema tom Zakonu, maloljetnik je osoba ispod 18 godina, pri čemu donja granica kaznenopravnog maloljetstva u Belgiji nije određena.

Belgijsko maloljetničko pravosuđe odlikuje se širokom autonomijom u odnosu na opće kazнено pravo, tako da se ne može govoriti o maloljetničkom kaznenom pravu, već o pravu zaštite maloljetnika, čak i u slučaju kad maloljetna osoba počini teže kazнено djelo.²⁰ Sud za mladež dio je redovitog belgijskog pravosuđa: pri prvostupanjskom kaznenom sudu postoji jedan ili više odjela za mladež (Brisel kao glavni grad ima 14 odjela za mladež, dok nekoliko manjih okruga ima samo jedan takav odjel). U svakom odjelu za mladež postoji jedan specijalizirani sudac kojega postavlja predsjednik suda u kojem obavlja dužnost suca za mladež. Zakon ne traži nikakva posebna znanja ili praksu za tu dužnost, a specijalizacija sudaca za mladež postiže se praksom.

Sudac za mladež ima vrlo važnu ulogu u stadiju istrage: on određuje ispitivanje ličnosti maloljetnika i njegovih obiteljskih i socijalnih prilika, te odlučuje o privremenim mjerama u prethodnom postupku. U načelu, prethodni stadij postupka mora biti završen u roku od 6 mjeseci, uključujući i ispitivanje osobnih i socijalnih prilika maloljetnika. Sudac koji je vodio prethodni postupak sudjeluje zatim u donošenju odluke o primjeni maloljetničkih sankcija. Osim toga, belgijski sudac za mladež ima i dužnost nadziranja izvršenja izrečenih sankcija. Činjenica da isti sudac za mladež donosi privremene mjere u prethodnom postupku, a zatim odlučuje o primjeni sankcija, izaziva kritiku nekih pravnih krugova, tako da su se o tom pitanju izjasnili najviši belgijski sudovi. Prema shvaćanju Vrhovnog suda Belgije, izraženog u presudi od 17. rujna 1986. god., činjenica da je sudac za mladež najprije odredio privremenu mjeru da bi osigurao zaštitu maloljetnika, a zatim izrekao sankciju, ne može izazivati sumnju u neovisnost i nepristranost suca. A Ustavni sud Belgije u presudi br. 166/2003. od 17. prosinca 2003. zauzeo je sljedeće stajalište: imajući u vidu zaštitni model maloljetničkog suda, nužno je da sudac za mladež upozna ličnost maloljetnika i njegove prilike prije donošenja konačne odluke o primjeni odgovarajuće sankcije.²¹ U istom smislu je i odluka Europskog suda u predmetu *Nortier v. The Netherlands* (vidi infra pod 4.2. ovog rada).

Francuska. Sustav maloljetničkog pravosuđa u Francuskoj temelji se na ideji da sudac za maloljetnike treba biti aktivno uključen u čitav postupak od prvog kontakta i pojavljivanja maloljetnika, pa sve do kraja tretmana određenog od suda.²² Francuska poznaje dvije vrste sudova za suđenje maloljetnicima od 13 do 18. godina. Sud za maloljetnike dio je suda opće nadležnosti i sastoji se od suca za maloljetnike kao predsjednika vijeća i dva suca porotnika kao članova

²⁰ Tako Put, Johan: *The juvenile justice system in Belgium*, u *European Juvenile Justice Systems* (ed. Vania Paatanè), First volume, Milano, 2007, p. 5.

²¹ Vidi Put, Johan: o. c., p. 12-13.

²² Usp. Terrill, Rickard J.: *World Criminal Justice Systems, A Survey*, France, fifth ed., Cincinnati, 2003, p. 279.

vijeća. Ovaj sud ima ne samo kaznenu nego i građansku nadležnost u predmetima mladih: on postupa prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja (*delit et contravention*) kao i prema onima od 13 do 18 godina kojima je potrebna pomoć i zaštita (zapušteni maloljetnici). Osim vijeća za maloljetnike u Francuskoj postoji i porotni sud za maloljetnike. On se sastoji od suca višeg (apelacionog) suda, dva maloljetnička suca i 9 porotnika. Nadležan je za suđenje maloljetnicima od 16 do 18 godina koji počine zločin (*crime*).²³ Prethodni postupak prema ovim maloljetnim počiniteljima zločina vodi istražni sudac, a postupak pred porotnim sudom za maloljetnike ne razlikuje se bitno od postupka protiv punoljetnih počinitelja pred redovnim porotnim sudom. Nasuprot tome, postupak pred sudom za maloljetnike manje je formalan i poprima zaštitni karakter, u kojem je važnije odrediti pogodan tretman za maloljetnika nego utvrditi njegovu krivnju.

Najveći broj postupaka prema maloljetnicima u Francuskoj vodi se pred maloljetničkim sudom. Način vođenja postupka u velikoj mjeri ovisi o tome može li se maloljetniku za počinjeno djelo izreći zatvorska kazna. Ako dolazi u obzir izricanje kazne zatvora (čija je duljina polovina kazne zaprijećene odraslom počinitelju), predmet mora ići na glavnu raspravu. U protivnom, vodit će se neformalni postupak u uredu suca za maloljetnike.²⁴

Inkvizitorne karakteristike formalne i neformalne procedure dozvoljavaju sucu za maloljetnike da ima aktivnu ulogu kako u ispitivanju tako i pregovaranju s maloljetnikom što je najbolje u njegovom interesu. Iz izloženog proizlazi da je intervencija u francuskom sustavu maloljetničkog pravosuđa usmjerena prvenstveno u pravcu zaštite i dobrobiti maloljetnika, a ne njegova kažnjavanja zbog počinjenog kaznenog djela.

4.1.5. Nizozemska nema poseban zakon o maloljetnicima, već se odredbe o materijalnopравnom položaju maloljetnika nalaze u Kaznenom zakonu iz 1921. god. a procesnopravne odredbe u Zakonu o kaznenom postupku iz iste godine (sa čestim izmjenama, osobito odredaba o maloljetnicima). Granice kaznenopravnog maloljetstva iznose 12 godina donja i 18 godina gornja, a posebne odredbe o maloljetnicima u Zakonu o kaznenom postupku primjenjuju se ako maloljetnik na početku suđenja nije navršio 18 godina.

Za Nizozemsku je važno naglasiti da policija ima široke ovlasti u samostalnom rješavanju mnogih sitnih djela maloljetnika (npr. sitne krađe u samoposlugama), pa se takvi slučajevi i ne prosljeđuju državnom odvjetništvu ili sudu.²⁵ Što se tiče organizacije maloljetničkog pravosuđa, u svakom prvostupanjskom lokalnom sudu (u čitavoj Nizozemskoj ima ih 19) postoji specijalizirani sudac za maloljetnike, koji ima ne samo kaznenu već i građansku nadležnost u maloljetničkim predmetima. Prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela u pravilu postupa sudac pojedinac,

²³ Terrill, Rickard H.: o. c., p. 280.

²⁴ Ibidem, p. 281-282.

²⁵ Vidi поближе Van der Laan, Peter H.: Just Desert and Welfare: Juvenile Justice in the Netherlands, u International Handbook of Juvenile Justice (Junger-Tas, Josine – Decker, Scott H. eds.), Springer, 2006, p. 154-155.

jedino u slučaju najtežih kaznenih djela i složenijim predmetima sudi vijeće od tri suca, među kojima je i sudac za maloljetnike (ali ne i nužno kao predsjednik vijeća).²⁶

Prema čl. 268. ZKP Nizozemske, sudac koji je u istrazi obavljao neke radnje kao istražni sudac, isključen je iz odlučivanja na glavnoj raspravi. Međutim, citirana odredba vrijedi samo za redoviti kazneni postupak protiv punoljetnih okrivljenika, ona se u smislu čl. 500d ZKP ne primjenjuje na maloljetničke postupke. Sudac za maloljetnike središnja je figura i u prethodnom postupku, on se, u slučaju kada odredi prethodno ispitivanje maloljetnika, smatra istražnim sucem koji je odgovoran za provođenje čitavog prethodnog postupka (čl. 496. st. 2. ZKP). I prema čl. 488. ZKP u maloljetničkim predmetima sudac za maloljetnike postupa ne samo kao istražni sudac, već i kao sudac u vijeću. Nesporno je, prema tome, da nizozemski sudac za maloljetnike u sebi objedinjuje i istražnu i sudsku funkciju.²⁷

Položaj maloljetnika na glavnoj raspravi znatno se razlikuje od položaja punoljetnog okrivljenika. Sa rasprave je isključena javnost, ali sud može odlučiti drukčije. Maloljetnik ima pravo na branitelja, a pravna pomoć je u zatvorskim predmetima besplatna već od samog početka postupka. Tijekom čitavog postupka predstavnik službe socijalne zaštite pomaže maloljetniku u rješavanju njegovih osobnih i obiteljskih problema. Glavnoj raspravi pred sudom mogu prisustvovati roditelji maloljetnika ili njegov skrbnik, oni imaju pravo davati izjave u interesu svoga djeteta, ali ne mogu vršiti unakrsno ispitivanje svjedoka.²⁸

4.1.6. Španjolska je u pogledu kaznenopravnog tretmana maloljetnika prošla vrlo interesantan put u posljednjih 20-ak godina. Nakon što je 1991. god. Ustavni sud proglasio neustavnim Zakon o maloljetnicima iz 1948. god., koji je za maloljetnike od 12 do 16 godina usvojio zaštitni model maloljetničkog pravosuđa, bilo je doneseno nekoliko zakona koji su na posve nov način uređivali pravni položaj maloljetnika. Najprije je Kazneni zakon iz 1995. god. granice kaznenopravnog maloljetstva povisio na 14 i 18 godina, a zatim je organski zakon iz 2000. god. (stupio na snagu 2001.) ponovno uspostavio kaznenopravnu odgovornost maloljetnih osoba (napuštenu ranijim zakonom iz 1948.) koje su počinile kazнено djelo propisano Kaznenim zakonom.²⁹ U njemu su sadržane odredbe materijalnopravnog i procesnopravnog karaktera i one imaju prednost u

²⁶ Vidi De Jonge, Gerard: The juvenile justice system in The Netherlands, u *European Juvenile Justice Systems* (ed. Vania Patanè), First volume, Milano, 2007, p. 430.

²⁷ To je zaključak iz odluke Europskog suda u predmetu *Nortier v. The Netherlands* iz 1993. god. (vidi infra pod 4.2. ovog rada).

²⁸ De Jonge, Gerard: o. c., p. 438-439.

²⁹ Iste godine kad je donesen, a prije njegova stupanja na snagu, ovaj je zakon više puta dopunjavao. Jedna je od tih dopuna za teška kaznena djela i terorizam maloljetnika uvela strogi represivni režim sličan onom za punoljetne počinitelje ovih djela, što je izazvalo oštru reakciju u javnosti. Vidi De la Cuesta, José Luis – Cordero, Isidoro Blanco: The juvenile justice system in Spain, u *European Juvenile Justice Systems* (ed. Vania Patanè), First volume, Milano, 2007, p. 417.

odnosu na opće odredbe Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku, koje su supsidijarnog karaktera.

Postupak prema maloljetnicima ima dva potpuno odvojena stadija: istraživanje i presuđenje. U cilju osiguranja načela sudske neovisnosti, postupak istraživanja dat je u nadležnost državnog tužitelja. On provodi istragu, rukovodi postupanjem sudske policije i odlučuje o svim zahtjevima branitelja maloljetnika. Kad je istraga završena, spis se šalje sucu za maloljetnike koji nakon saslušanja maloljetnikovog branitelja treba odlučiti hoće li predložiti održavanje glavne rasprave ili ne. Raspravu vodi sudac za maloljetnike koji ima šira diskrecijska ovlaštenja od suca u redovitom kaznenom postupku. Rasprava se održava u neformalnoj atmosferi (nema sudačke toge) u prisustvu branitelja maloljetnika i njegovih zakonskih zastupnika i uz sudjelovanje predstavnika socijalne službe. Javnost je isključena s rasprave. Nakon njezina zaključenja, sudac u roku od pet dana mora izraditi svoju odluku i obrazložiti je na način primjeren maloljetnikovoj dobi. I rok za žalbu iznosi svega pet dana. Izvršenje izrečene sankcije provodi se pod kontrolom suca za maloljetnike uz puno poštivanje načela zakonitosti.³⁰

Iz navedenog slijedi zaključak da španjolsko maloljetničko zakonodavstvo tijekom postupka prema maloljetniku dosljedno odvaja istražnu od sudske funkcije. Sudac za maloljetnike potpuno je isključen iz provođenja prethodnog postupka, u kojem je jedino ovlašten da odlučuje o ograničenju svih temeljnih prava maloljetnika (npr. na zahtjev državnog odvjetnika određuje pritvor, nadzor na slobodi ili druge privremene mjere).

4.1.7. Italija. Kazneni postupak prema maloljetnicima u Italiji uređen je posebnim zakonom pod nazivom Pravila kaznenog postupanja prema maloljetnicima iz 1988. god., koji predviđa mnoga odstupanja od redovitog kaznenog postupka propisanog Zakonom o kaznenom postupku iz iste godine. Dva su stadija kaznenog postupanja prema maloljetnicima: prethodni postupak i glavna rasprava. Članak 9. Pravila nalaže dužnost tužitelju i sucu za maloljetnike da prikupljaju podatke o osobnim, obiteljskim i socijalnim prilikama maloljetnog počinitelja, koji se podaci koriste i prije održane glavne rasprave za donošenje različitih odluka u prethodnom postupku. Pravila predviđaju mogućnost okončanja postupanja prema maloljetniku već u prethodnom postupku donošenjem odluka kao što su odgoda postupka i stavljanje pod nadzor, oslobođenje zbog uspješnog provođenja nadzora, oslobođenje zbog „sudskog pomilovanja“, odbačaj zbog značajnog djela i sl., tako da je upućivanje maloljetnika na glavnu raspravu prije izuzetak nego pravilo. Takve odluke u prethodnom postupku donosi sudac za maloljetnike (ponekad i vijeće) uz obvezni pristanak maloljetnika. Čak šta više, u prethodnom postupku sudac može donijeti presudu i izreći kaznu ako stekne uvjerenje da je npr. novčana kazna primjerena sankcija ili da se zatvorska kazna može zamijeniti nekom izvaninstitucionalnom mjerom. I zadržavanje u pritvoru

³⁰ De la Cuesta, José Luis – Cordero, Isidoro Blanco: o. c., p. 392-393.

i druge prinudne mjere u prethodnom postupku donosi sudac za maloljetnike na zahtjev državnog odvjetnika.³¹

Javnost je s glavne rasprave isključena, osim u slučaju ako maloljetnik stariji od 16 godina izričito traži javnu raspravu. Roditelji ili bliski srodnici imaju pravo prisustvovati raspravi, jednako kao i drugim radnjama u prethodnom postupku. Ispitivanje maloljetnika provodi predsjednik vijeća, a suci, javni tužitelj i branitelj smiju postavljati pitanja samo putem predsjednika vijeća, što znači da je zabranjeno unakrsno ispitivanje maloljetnika.³² Nastojanje da se kazнено postupanje prema maloljetniku završi još u prethodnom postupku i na taj način izbjegnju štetne posljedice izvođenja maloljetnika na glavnu raspravu pred sud bitno je obilježje talijanskog maloljetničkog kaznenog postupka.

4.1.8. Poljska je jedna od rijetkih europskih država koja za suđenje maloljetnim delinkventima ima obiteljske sudove. Oni djeluju kao posebni odjeli okružnih sudova, dakle u okviru redovitog pravosudnog sustava. Zakon o maloljetnicima, donesen 1982. god., naglašava socijalni paternalistički pristup problematici maloljetničke delinkvencije. U njemu su elementi odgoja i socijalne rehabilitacije maloljetnika vidljivi ne samo iz Preambule, već iz odredaba o mjerama koje se primijenjuju prema maloljetnicima kao i važne uloge obiteljskog suda i obiteljskog suca u svim stadijima postupanja u maloljetničkim predmetima.³³

Obiteljski sudovi u Poljskoj formirani su koncem sedamdesetih godina prošlog stoljeća kao posebni odjeli okružnih sudova, a njihova koncepcija temelji se na ideji da isti sudac treba postupati u različitim situacijama koje se javljaju kod svih članova jedne obitelji. Tako isti sudac rješava probleme obiteljskog i starateljskog prava (s izuzetkom brakorazvodnih postupaka koji su 2001. god. preneseni u nadležnost građanskih regionalnih sudova), slučajeve prisilnog tretmana ovisnika o alkoholu i drogi, slučajeve maloljetnika ispod 18 godina koji su problematičnog ponašanja, kao i predmete kažnjivih radnji maloljetnih počinitelja u dobi između 13 i 16 godina.

Zakon o maloljetnicima razlikuje dvije kategorije maloljetnika prema kojima se primijenjuju odgojne i medicinske mjere, te mjere popravljanja. Odgojne i medicinske mjere mogu se primijeniti kako prema maloljetnicima koji su počinili neku kažnjivu radnju (to su kaznena djela i određene vrste prekršaja), tako i prema maloljetnicima u dobi između 13 i 16 godina, ali manje od 18 godina, koji pokazuju ozbiljne poremećaje u ponašanju. Što se tiče mjera popravljanja, one se mogu primijeniti samo prema maloljetnicima koji su nakon trinaestog, a prije sedamnaestog rođendana počinili kazнено djelo, pod uvjetom da to zahtijeva visok stupanj pokvarenosti počinitelja, te okolnosti i priroda počinjenog djela,

³¹ Vidi Cesari, Claudia: The juvenile justice system in Italy, u *European Juvenile Justice Systems* (ed. Vania Patanè), First volume, Milano, 2007, p. 249-250.

³² Cesari, Claudia: o. c., p. 256-257, 265.

³³ Stando-Kawecka, Barbara: Continuity in the Welfare Approach: Juvenile Justice in Poland, u *International Handbook of Juvenile Justice* (Junger-Tas, Josine – Decker, Scott H. eds.), Springer, 2006, p. 353.

osobito ako je malo vjerovatno da se odgojnim mjerama može postići rehabilitacija maloljetnika. Prema Zakonu o maloljetnicima mjere popravljanja jesu odgoda smještaja ili neposredan smještaj maloljetnika u popravni dom na unaprijed neodređeno vrijeme, u kojemu može ostati do 21 godine života.³⁴ Glavni kriteriji koje sud pri izboru najprikladnije mjere treba uvažiti jesu ličnost maloljetnika, uz posebno uvažavanje njegove dobi, duševnog i tjelesnog razvoja, zdravstvenog stanja, osobina i ponašanja, a također i uzroka i stupnja pokvarenosti, njegove/njezine sredine i uvjeta odgoja. Kad se radi o smještaju maloljetnika u popravni dom, treba uzeti u obzir i prirodu počinjenog kaznenog djela.³⁵

U pogledu maloljetničkih predmeta, obiteljski sudovi imaju široke diskrecijske ovlasti prekinuti ili nastaviti postupak, primijeniti privremene mjere tijekom postupka, izreći odgojne i medicinske mjere i mjere popravljanja, kao i provoditi nadzor nad izvršenjem izrečenih mjera. Tako za vrijeme prethodnog istraživanja obiteljski sudac nalaže policiji i službeniku probacije poduzimanje različitih radnji, sam ili zajedno s dva porotnika odlučuje o privremenim mjerama, a zatim kao sudac pojedinac ili u vijeću sa sucima porotnicima odlučuje o primjeni najprikladnije mjere u konkretnom slučaju. Isti sudac ima i široka ovlaštenja u pogledu izmjene odluke o izrečenoj mjeri u stadiju njezina izvršenja.³⁶

Na temelju svega navedenog može se zaključiti da je bitno obilježje socijalnog modela tretmana maloljetnih delinkvenata u Poljskoj središnja uloga obiteljskog suda i obiteljskih sudaca u svim stadijima kaznenog postupanja, od prethodnog postupka pa sve do konačnog izvršenja izrečene mjere.

4.1.9. Slovenija je među prvim državama nakon raspada Jugoslavije donijela svoje kompletno novo kazнено zakonodavstvo – *Kazenski zakonik* i *Zakon o kazenskom postupku* iz 1994. god. (oba su stupila na snagu 1. siječnja 1995.). Pravni položaj maloljetnika uređen je u oba zakona u posebnim poglavljima. Danas je na snazi novi *Kazenski zakonik* iz 2008. god., u kojem je u čl. 5. st. 2. najavljeno donošenje posebnog kaznenog zakona za maloljetnice i maloljetnike. Njegova izrada je u tijeku, ali do svibnja mjeseca 2010. godine još nije bio donesen.³⁷

Što se tiče procesnopravnog položaja maloljetnika u Sloveniji su na snazi odredbe XXVII. poglavlja Zakona o kaznenom postupku iz 1994. koje nosi naziv Postupak protiv maloljetnika (čl. 451. do 490.), a koje su doslovno preuzete odredbe Zakona o kaznenom postupku bivše Jugoslavije. Prema tom Zakonu pri okružnim kao prvostupanjskim sudovima, višim sudovima, te Vrhovnom sudu Slovenije postoje vijeća za maloljetnike. Ta se vijeća na okružnom sudu sastoje

³⁴ Ibidem, p. 353-354.

³⁵ Ibidem, p. 355.

³⁶ Ibidem, p. 354.

³⁷ Budući da u čl. 375. novog Kaznenog zakonika stoji da do stupanja na snagu posebnog zakona o maloljetnicima vrijede odredbe Kaznenog zakonika iz 1994. u kojem su propisane odgojne mjere i kazne za maloljetnike, da bi odmah zatim u čl. 380. novog Kaznenog zakonika stavljen van snage kompletan Kazneni zakonik iz 1994. (dakle i njegovo VI. poglavlje o odgojnim mjerama i kaznama za maloljetnike), ostaje nejasno kakva je sudbina odredaba o materijalnom pravnom položaju maloljetnika i koje je maloljetničko pravo danas važeće u Sloveiji.

od suca za maloljetnike i dva suca porotnika, a pri višem i Vrhovnom sudu od triju profesionalnih sudaca koji se određuju rasporedom poslova. Nema nikakvih posebnih uvjeta za suce za maloljetnike, dok se suci porotnici biraju između „profesora, učitelja, odgojitelja i drugih osoba koje imaju iskustva u odgoju maloljenika“ (čl. 463. st. 4. ZKP). Nije predviđena ni koncentracija nadležnosti sudova prvog stupnja.

Pripremni postupak provodi sudac za maloljetnike na zahtjev državnog tužitelja. U pripremnom postupku sudac za maloljetnike prikuplja podatke o kaznenom djelu i ličnosti maloljetnika i njegovim prilikama, odlučuje o privremenom smještaju maloljetnika u ustanovu, stavljanju pod nadzor socijalne službe ili predaji drugoj obitelji, te određuje pritvor ako za njega postoje zakonski razlozi. Kad primi prijedlog državnog tužitelja za primjenu odgojnih mjera ili kažnjavanje maloljetnika sudac za maloljetnike saziva sjednicu vijeća ili glavnu raspravu i pri tome kao predsjednik vijeća sudjeluje u donošenju odluke o primjeni odgojnih mjera ili kažnjavanju maloljetnika. Sudac za maloljetnike provodi i nadzor nad izvršenjem zavodskih mjera, a vijeće za maloljetnike odlučuje o obustavi od daljnjeg izvršenja ili zamjeni izrečene odgojne mjere drugom mjerom.

Iz svega izloženog proizlazi zaključak da je i u slovenskom sustavu maloljetničkog pravosuđa sudac za maloljetnike središnja figura. U kaznenom postupku prema maloljetniku isti sudac sudjeluje od početka pripremnog postupka pa sve do donošenja konačnog rješenja o prestanku izvršenja izrečene odgojne mjere.

4.1.10. Bosna i Hercegovina je 2003. god. donijela oba zakonska akta iz oblasti kaznenog zakonodavstva – Krivični zakon i Zakon o krivičnom postupku, u kojima su odredbe o pravnom položaju maloljetnika smještene u posebnim glavama. U gl. XXVI. Zakona o krivičnom postupku uređen je postupak prema maloljetnicima kao poseban postupak i u njemu su sadržane sve posebne odredbe koje se odnose na postupanje prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela od 14 do 18 godina. Te su odredbe doslovno preuzete iz Zakona o krivičnom postupku Jugoslavije, tako da je procesnopravni položaj maloljetnika u Bosni i Hercegovini uređen na gotovo identičan način kao i u Sloveniji. Pri prvostupanjskim i drugostupanjskim sudovima postoje vijeća za maloljetnike, a predsjednik vijeća je sudac za maloljetnike koji vodi pripremni postupak i provodi sve radnje za utvrđenje počinjenog kaznenog djela i prikupljanje podataka o ličnosti maloljetnika, njegovim osobnim i obiteljskim prilikama. Postupak pred vijećem za maloljetnike odvija se u sjednici vijeća ili na glavnoj raspravi. Predsjednik vijeća je sudac za maloljetnike koji je vodio pripremni postupak i on zajedno sa sucima porotnicima sudjeluje u donošenju odluke o primjeni maloljetničkih sankcija. Osim toga, sudac za maloljetnike provodi nadzor nad izvršenjem odgojnih mjera, te kao predsjednik vijeća zajedno sa sucima porotnicima sudjeluje u donošenju odluke o obustavi izvršenja i izmjeni izrečene odgojne mjere. Dakle, ni u Bosni i Hercegovini, kao ni u Sloveniji, nema odvajanja istražne od sudske funkcije u kaznenom postupku prema maloljetnicima.

U Bosni i Hercegovni također postoje nastojanja da se kaznenopravni položaj maloljetnika uredi posebnim zakonom. U tom pravcu jedna je radna grupa izradila Nacrt Zakona o maloljetnim učiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i maloljetnika, u kojemu se predviđa niz vrlo interesantnih rješenja u pogledu kaznenopravnog tretmana maloljetnika. Prema čl. 9. st. 1. i 2. Nacrta „u sudovima prvog stupnja postoji odjeljenje za maloljetnike koje se sastoji od jednog ili više sudaca za maloljetnike i stručnih savjetnika, a u sudovima prvog i drugog stupnja postoji vijeće za maloljetnike sastavljeno od trojice sudaca (vanraspravno vijeće)“. Nacrtom se uvodi koncentracija nadležnosti u prvostupanjskim sudovima koji su nadležni da postupaju u svim maloljetničkim predmetima bez obzira na težinu kaznenog djela, dok su drugostupanjski sudovi nadležni da odlučuju o žalbama protiv odluka suda prvog stupnja. Novina je da u prvom stupnju sudi uvijek sudac za maloljetnike kao sudac pojedinac.

No svakako je najveća novina da se pripremni postupak prenosi u nadležnost tužitelja. Prema tvrdnjama teoretičara „za ovakvo rješenje uporište je nađeno u zahtjevima prakse“.³⁸ Krivični postupak prema maloljetniku pokreće se po zahtjevu tužitelja koji je stekao posebna znanja iz oblasti prava djeteta i prestupništva mladih (čl. 59. Nacrta). Ako postoje osnove sumnje da je maloljetna osoba počinila krivično djelo, tužitelj za maloljetnike donosi naredbu o pokretanju pripremnog postupka o čemu obavještava organ starateljstva. Po završetku pripremnog postupka tužitelj za maloljetnike dostavlja u roku od osam dana nadležnom sucu za maloljetnike prijedlog za izricanje odgojne mjere ili kazne. Za njihovo izricanje nadležan je sudac za maloljetnike prvog stupnja prema mjestu prebivališta maloljetnika i to za sva krivična djela bez obzira na visinu zapriječene kazne. Nakon što sudac za maloljetnike primi prijedlog tužitelja za izricanje odgojne mjere ili kazne maloljetničkog zatvora, dužan je u roku od osam dana zakazati sjednicu vijeća ili glavnu raspravu.

Izuzimanje pripremnog postupka iz nadležnosti suca za maloljetnike i prenošenje u nadležnost tužitelja može imati nezgodne praktične posljedice: stvara se mogućnost da sudac na sjednici izrekne maloljetniku izvaninstitucionalnu mjeru, iako ga prije toga nikad nije ni vidio. Ta mogućnost postoji u slučaju kad maloljetnik ne dođe na sjednicu, a sudac smatra da njegovo prisustvo nije nužno i odluči da se sjednica održi u odsutnosti maloljetnika (prema čl. 91. st. 2. Nacrta samo tužitelj i branitelj maloljetnika obavezno moraju prisustvovati ročištu). Inače, i prema Nacrtu sudac za maloljetnike ima „produljenu nadležnost“, jer provodi nadzor nad izvršenjem odgojnih mjera, a također odlučuje o obustavi, odnosno izmjeni izrečene odgojne mjere.³⁹

³⁸ Simović, Miodrag: Organi i načela pokretanja krivičnog postupka prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 46, br. 1/2008., str. 52.

³⁹ Valja istaći da je neizvjesna sudbina ovog interesantnog rješenja uređenja maloljetničkog postupka, s obzirom da se u Bosni i Hercegovini javlja težnja da svaki entitet ove federalne države samostalno uredi ovu materiju.

4.1.11. Srbija je poseban zakon o pravnom položaju maloljetnih počinitelja kaznenih djela dobila koncem 2005. god., a stupio je na snagu 1. siječnja 2006. Zakon nosi naziv *Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica* i rađen je pod vidljivim utjecajem hrvatskog Zakona o sudovima za mladež. Među novim rješenjima u ovom Zakonu valja istaći „vaspitne naloge“ kao posebne mjere (ne kaznenopravne sankcije) koje izriču javni tužitelj za maloljetnike i sudac za maloljetnike prije pokretanja kaznenog postupka sa svrhom da se izbjegne izvođenje pred sud maloljetnih počinitelja lakših kaznenih djela.⁴⁰

U kaznenom postupku prema maloljetnicima izvršena je koncentracija nadležnosti pred sudom za maloljetnike okružnog suda kao višeg suda, tako da je vijeće za maloljetnike okružnog suda nadležno za suđenje u svim maloljetničkim predmetima bez obzira na težinu kaznenog djela. Prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela postupaju sudac za maloljetnike i vijeće za maloljetnike pri okružnom sudu kao prvostupanjskom sudu, a kao drugostupanjski sud postupaju vijeće od trojice sudaca neposredno višeg suda. Sudac za maloljetnike vodi pripremni postupak, a zatim kao predsjednik vijeća zajedno sa sucima porotnicima sudjeluje u odlučivanju o izricanju maloljetničke sankcije. Isti sudac za maloljetnike ima određene ovlasti u provođenju nadzora nad izvršenjem odgojnih mjera, a kao predsjednik vijeća zajedno sa sucima porotnicima odlučuje o obustavljanju od izvršenja i zamjeni izrečene odgojne mjere drugom mjerom.

Suci za maloljetnike i suci vijeća za maloljetnike moraju biti osobe koje su stekle posebna znanja iz oblasti prava djeteta i prestupništva mladih, a suci porotnici biraju se iz redova nastavnika, učitelja, odgajatelja, kao i drugih stručnih osoba koje imaju iskustva u radu s djecom i mladima (čl. 44. Zakona). Za javne tužitelje za maloljetnike ne traže se nikakve posebne kvalifikacije. Nema nikakve odredbe o tome tko postavlja i na koje se vrijeme postavljaју suci za maloljetnike.

4.1.12. Makedonija je prvi put dobila poseban i autonoman zakon o maloljetnicima u srpnju 2007. god. pod nazivom *Zakon za maloletnička pravda* (stupio na snagu 1. rujna 2008. god.). Cilj je ovog Zakona „ostvarivanje prioritetnog interesa zaštite maloljetnika od kriminaliteta, nasilja i svakog drugog oblika ugrožavanja njihovih sloboda i prava, zaštita njihovog pravilnog razvoja, pomoć i briga za maloljetnike, te zaštita njihovih sloboda i prava u postupku pred sudom i drugim organima“.⁴¹ Osim što propisuje vrste i uvjete primjene maloljetničkih sankcija prema maloljetnim počiniteljima krivičnih djela i prekršaja, organizaciju i nadležnost maloljetničkog suda, te krivičnopravnu zaštitu maloljetnika, Zakon donosi i neka interesantna procesnopravna rješenja. Tako su propisani postupci za posredovanje i poravnanje, kao i postupak medijacije. Odredbom čl. 81. st. 1. Zakona, koja je prvenstveno deklaratornog karaktera, maloljetniku se garantira

⁴⁰ Usp. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (priredio dr. Dr. Dragan Jovašević), Beograd, 2005., str. 12-13.

⁴¹ Matovski, Nikola: Malolenici u krivičnom pravu Makedonije, Revija za kriminologiju i krivično pravo, vol. 46, br. 1/2008., str. 86.

pravo na pravično suđenje u razumnom roku, pred nezavisnim i nepristranim sudom osnovanim na zakonu, sa svim garancijama za prava koja ima okrivljeni u krivičnom postupku.

U osnovnim sudovima proširene nadležnosti formiraju se specijalizirana odjeljenja za maloljetnički kriminalitet, koje sačinjavaju sudac za maloljetnike, savjet za maloljetnike i savjetnici za maloljetnike. Sudac za maloljetnike provodi pripremni postupak, predsjedava savjetu za maloljetnike i obavlja druge poslove propisane Zakonom (čl. 94. st. 1. i 2.). Savjet za maloljetnike u osnovnom sudu sastavljen je od suca za maloljetnike kao predsjednika savjeta i dva suca porotnika kao članova savjeta, dok je savjet za maloljetnike apelacionog suda sastavljen od suca za maloljetnike i dvojice sudaca. Na Vrhovnom sudu Republike Makedonije formira se savjet za maloljetnike koji je sastavljen od pet sudaca.

Postupak prema maloljetniku pokreće isključivo javni tužitelj zahtjevom za provođenje pripremnog postupka, kojega podnosi nadležnom sudu. U pripremnom postupku, pored činjenica koje se odnose na kazneno djelo, sudac za maloljetnike osobito utvrđuje okolnosti u pogledu ličnosti maloljetnika, njegovu dob i stupanj duševne razvijenosti, te ispituje sredinu i prilike u kojima živi maloljetnik. U tijeku pripremnog postupka rješenje o privremenom smještaju maloljetnika u odgojnu ustanovu ili rješenje o pritvoru maloljetnika donosi isključivo sudac za maloljetnike na zahtjev javnog tužitelja. Na temelju rješenja suca za maloljetnike osnovnog suda pritvor može trajati najviše 30 dana, a rješenjem savjeta za maloljetnike osnovnog suda može biti produžen za daljnjih 60 dana. Postupak pred savjetom za maloljetnike odvija se u sjednici savjeta ili na glavnoj raspravi. Maloljetnik ima pravo na branitelja u svim stadijima postupka i može se saslušati jedino u prisustvu svoga branitelja.

Zakon o maloljetničkoj pravdi sadrži i uobičajene odredbe o isključenju javnosti s postupka pred sudom, o nemogućnosti suđenja u odsutnosti maloljetnika, o hitnosti postupka (koji ne može trajati dulje od godine dana, osim ako se radi o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora najmanje četiri godine, kada postupak ne može trajati dulje od jedne godine i šest mjeseci).

Na kraju, evo nekoliko zaključaka do kojih smo došli na temelju ovog sumarnog pregleda europskih maloljetničkih kaznenih zakonodavstava u pogledu organizacije pravosuđa i provođenja sudskog postupka prema maloljetnicima.

Od ukupno 12 država koje smo analizirali, sedam zemalja ima posebne zakonske akte u kojima sveobuhvatno uređuje i materijalnopравни i procesnopравни položaj maloljetnih počinitelja kaznenih djela. To, međutim, nipošto ne znači da zemlje koje pravni položaj maloljetnika uređuju svojim općim kaznenim zakonodavstvom (kaznenim zakonom, zakonom o kaznenom postupku) imaju nerazvijen ili loše organiziran sustav maloljetničkog pravosuđa.

Jedno od veoma važnih pitanja u organizaciji maloljetničkog sudovanja svakako je pitanje nadležnosti za provođenje prethodnog postupka i jesu li istražna funkcija i funkcija presuđenja povjerene maloljetničkom sudu ili su one razdvojene na način kako je to provedeno u redovitom kaznenom postupku protiv

punoljetnih okrivljenika. U onim zemljama u kojima su obje te funkcije objedinjene i povjerene sucu za maloljetnike (Belgija, Nizozemska, Poljska i sve države s područja Jugoslavije) takvo rješenje ponekad izaziva kritiku. Međutim, samo su u Belgiji to pitanje razmatrale najviše sudske instance (Ustavni sud i Vrhovni sud) i pri tome su se oba suda pozitivno izjasnila o takvoj praksi (v. supra pod 4.1.3. ovog rada). U ostalim europskim maloljetničkim pravosudnim sustavima prisutna je tendencija da se obavljanje pojedinih radnji tijekom prethodnog postupka prenese u nadležnost državnog odvjetništva (javnog tužitelja) uz zadržavanje sudske kontrole, osobito u provođenju onih radnji kojima se zadire u temeljna prava maloljetnika (određivanje i produženje pritvora, privremeni smještaj u ustanovu ili stavljanje pod nadzor socijalne službe, primjena raznih prisilnih mjera i sl.). Osim toga, u mnogim zemljama državna odvjetništva, pored svoje funkcije pokretanja kaznenog postupka prema maloljetnicima, imaju i ovlaštenje da pod određenim uvjetima samostalno rješavaju jednostavnije maloljetničke predmete i donose konačne odluke, kojima se izbjegava izvođenje maloljetnika pred sud. Na taj način dolazi do miješanja istražne funkcije i funkcije presuđenja, jer se obje te funkcije susreću i kod državnog odvjetništva i kod maloljetničkog suda.⁴² No bez obzira da li vodi prethodni postupak ili ne, sudac za maloljetnike redovito ima određena ovlaštenja i u stadiju izvršenja izrečenih sankcija, obično u obliku provođenja nadzora na izvršenjem odgojnih mjera koje je sam izrekao. Time se osigurava kontinuitet odgojnog utjecaja na maloljetnika od njegovog dolaska pred sud pa sve do konačnog izvršenja maloljetničke sankcije.

Što se tiče nadležnosti za suđenje maloljenim počiniteljima u prvostupanjskom postupku pred sudom – sudac za maloljetnike kao sudac pojedinac ili vijeće za maloljetnike kao kolegijalno tijelo – o tom pitanju među europskim zakonodavstvima vlada poprilična šarolikost. U većini zemalja maloljetnicima u prvostupanjskom postupku sudi vijeće, obično u sastavu sudac za maloljetnike kao profesionalni sudac i dva suca porotnika iz redova stručnjaka za odgoj mladih. Suđenje maloljetnicima pred porotnim sudom ne preporuča se, a danas je zadržano jedino u Francuskoj i to samo maloljetnicima od 16 do 18 godina ako počine zločin. U nekim zemljama u prvostupanjskom postupku maloljetnicima sude i sudac pojedinac i vijeće za maloljetnike (Njemačka, Nizozemska), a u Belgiji uvijek sudi sudac pojedinac.

Najzad, pitanje je na kojoj razini treba organizirati maloljetničke sudove. Moguća su tri rješenja: samo u okviru prvostupanjskih sudova, samo u okviru drugostupanjskih sudova, te u okviru i jednih i drugih. Većina država ima sudove za maloljetnike na razini i prvostupanjskih i drugostupanjskih sudova. Pri tome se kao kriterij za podjelu nadležnosti između nižih i viših maloljetničkih sudova obično uzima težina kaznenog djela. Međutim, neke zemlje imaju maloljetničke

⁴² Danas je Španjolska jedna od rijetkih europskih država koja vrši strogo odvajanje istražne funkcije od funkcije presuđenja, uz napomenu da su na ovakvo rješenje u toj zemlji utjecale i političke prilike u posljednjih dvadesetak godina. Vidi Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can be Drawn? u International Handbook of Juvenile Justice (Junger-Tas, Josine – Decker, Scott H. eds.), Springer, 2006, p. 518.

sudove samo u okviru nižih, prvostupajskih sudova (Nizozemska), dok druge naprotiv čitavu nadležnost prenose na više, drugostupajnske sudove (Srbija). Opravdanje za organizaciju maloljetničkog pravosuđa na jednoj razini, svejedno da li na prvostupajnskoj ili drugostupajnskoj, nalazi se u koncentraciji maloljetničkih predmeta kao i u povećanim mogućnostima za specijalizaciju ne samo sudaca za maloljetnike, već i čitavog pravosudnog kadra za postupanje prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.

4.2. Pravo maloljetnika na neovisan i nepristran sud i Europski sud za ljudska prava

Već je prethodno rečeno da se među različitim jamstvima iz čl. 6. Europske konvencije koja čine pravo na pravično suđenje, nalazi i pravo svakog osumnjičenika i optuženika na neovisan i nepristran sud. Nema nikakve sumnje da sva jamstva navedena u citiranom članku, pa tako i pravo na neovisan i nepristran sud, vrijede i u postupku prema maloljetnicima, kako je to Europski sud utvrdio u svojim odlukama *T. and V. v. The United Kingdom*, ECHR 16.12.1999., 24724/94 i *S.C. v. The United Kingdom*, ECHR15.06.2004., 60958/00. Nas ovdje interesira problem nepristranosti suca kada u jednom predmetu isti sudac najprije provodi određene radnje u prethodnom postupku, a zatim na glavnoj raspravi ili sjednici vijeća sudjeluje u donošenju odluke o maloljetničkoj sankciji.

Slijedi prikaz i analiza odluke Europskog suda koji se odnosi na slučaj maloljetnika iz postupka pred maloljetničkim sudom u Nizozemskoj.

Slučaj *NORTIER v. THE NETHERLANDS*, ECHR, 24.08.1993.

Zahtjev br. 13924/88 zbog povrede čl. 6. st. 1. (Europske) Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Svatko ima pravo da zakonom određen neovisan i nepristran sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov predmet“).

Činjenično stanje

Molitelj je u dobi od 15 godina počinio kazнено djelo silovanja samo 11 dana nakon otpuštanja s izvršenja kazne maloljetničkog zatvora od 6 mjeseci, na koju je bio osuđen također zbog kaznenog djela silovanja.

U osporavanom postupku priznao je djelo i sudac Muelenbroek, nakon provedenog psihijatrijskog ispitivanja, izrekao mu je mjeru smještaja u psihijatrijsku ustanovu za maloljetnike. Protiv odluke suda odvjetnik maloljetnika nije se žalio. Maloljetnik je u ustanovi proveo tri i pol godine i bezuvjetno je otpušten iz ustanove 1991. godine u dobi od 19 godina.

Tijek postupka pred sudom

U prethodnom postupku sudac za maloljetnike Muelenbroek odredio je maloljetniku prtvor, koji je kasnije u dva navrata produljivan. Istovremeno mu je odredio i psihijatrijsko

ispitivanje. Na zahtjev branitelja, dva policijska službenika pred kojima je na policiji maloljetnik priznao djelo, bila su ponovno saslušana pred sudom. Njihovo saslušanje nije izvršio sudac Muelenbroek, već drugi sudac za maloljetnike istog suda.

Maloljetnik je suđen 25. siječnja 1988. god. Postupak je vodio sudac Muelenbroek, na raspravi su bili prisutni maloljetnikovi roditelji, njegov branitelj i socijalni radnik. Maloljetnik je ponovno priznao djelo. Na temelju rezultata psihijatrijskog ispitivanja maloljetnik je osuđen na smještaj u ustanovu za psihijatrijski tretman maloljetnika. Odvjetnik maloljetnika nije se žalio na ovu odluku suda. U ožujku 1990. god. sudac za maloljetnike Muelenbroek na temelju čl. 77.r KZ provjerio je opravdanost daljnjeg boravka maloljetnika u ustanovi, te je donio odluku o produljenju njegovog boravka. Maloljetnik je konačno i bezuvjetno otpušten 9. kolovoza 1991. god. nakon što je u ustanovi proveo tri i pol godine.

Odluka i obrazloženje Suda

U svojoj odluci od 9. srpnja 1992. god. Sud je s 12 glasova „za“ i tri glasa „protiv“ odlučio da nije bilo povrede čl. 6. st. 1. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Sud je vrlo detaljno komentirao pravni položaj maloljetnika u nizozemskom kaznenom pravu (strana 5 do 7 presude) i nakon toga zaključio: „U smislu čl. 268. ZKP sudac koji je poduzimao neke radnje u istrazi, isključen je iz sudjelovanja na glavnoj raspravi. Međutim, temeljem čl. 500.d ZKP ova se odredba ne primjenjuje na maloljetnički postupak“ (str. 7). U obrazloženju odluke, između ostalog, navodi se:

„U prethodnom postupku sudac Muelenbroek nije odlučivao ništa drugo osim što je donio odluke o pritvoru i psihijatrijskom ispitivanju maloljetnika, koje njegov branitelj nije ni osporavao. Sama činjenica da je sudac za maloljetnike donio prethodne odluke, uključujući i odluku o pritvoru maloljetnika, ne može sama po sebi opravdati strah u pogledu nepristranosti. Međutim, ovdje je važan momenat domašaj i narav ovih odluka“ (str. 12). Sud je naveo da je interes maloljetnika zastupao njegov branitelj koji ga je branio u svim stadijima postupka. Na temelju svega toga Sud je zaključio da se maloljetnikolov strah u pogledu sučeve nepristranosti ne može objektivno opravdati i da prema tome nema povrede čl. 6. st. 1. Konvencije (str. 12).

Sud je odbio raspravljati o pitanju da li bi se čl. 6. st. 1. Konvencije trebao primijeniti na maloljetnički postupak na isti način kao i u kaznenom postupku protiv punoljetnika, o čemu su se izjasnili pojedini članovi Suda u svojim odvojenim mišljenjima.

Odvojeno mišljenje sudaca Walsh i Morenill

Sudac Walsh ovako je obrazložio svoje odvojeno mišljenje: „Zadovoljan sam činjenicom da sudac ustvari nije bio angažiran u bilo kakvoj aktivnosti prije glavne rasprave koja uključuje utvrđivanje moguće krivnje optuženog“, te zaključio da je

„maloljetnik u kaznenom postupku u punoj mjeri, jednako kao i svaki punoljetni okrivljenik, ovlašten na pogodnosti iz Konvencije o pravu na pravično suđenje“ (str. 14).

Sudac Morenill smatra da maloljetnici imaju pravo na jednaku zaštitu svojih prava kao i punoljetnici, ali stanje razvoja njihove ličnosti, pa prema tome i njihove ograničene socijalne odgovornosti, treba uzeti u obzir kod primjene čl. 6. Konvencije. Pravo svakog optuženog pojedinca da mu sudi nepristran sud nije nespojivo sa zaštitnim tremanom maloljetnog počinitelja. Prema tome, kumulacija dviju funkcija – istražne i sudske - kod suca za maloljetnike ne predstavlja povredu čl. 6. Konvencije“ (str. 16). I na kraju: „Članak 6. Konvencije namijenjen je i tako ga treba tumačiti, za zaštitu prava i sloboda pojedinca od radnji ili propusta države usmjerenih protiv građana, ali ne i za sprječavanje mjera namijenjenih razvoju ličnosti maloljetnika“.

4.3. Mišljenje sudaca za mladež o razdvajanju istražne i sudske funkcije u postupku pred sudom za mladež

U anonimnoj anketi kojom smo obuhvatili 48 sudaca za mladež u svim općinskim i županijskim sudovima u Hrvatskoj u kojima postoje odjeli za mladež, pored niza drugih pitanja, anketiranim sucima postavili smo i dva pitanja koja su se odnosila na problem kumulacije istražne i sudske funkcije u kaznenom postupku pred sudom za mladež. Njihove odgovore na svako pitanje prikazujemo u dvije varijante: u prvoj varijanti odgovori općinskih i županijskih sudaca prikazani su odvojeno, a u drugoj varijanti grupiranje sudaca, odnosno njihovih odgovora izvršili smo prema vrsti predmeta (maloljetničkih i drugih) koje su suci za mladež rješavali u 2008. godini. Oba su pitanja data s unaprijed ponuđenim odgovorima koje su ispitanici trebali zaokružiti, ali smo uz to suce zamolili da nam u najkraćim crtama opisno obrazlože svoje stajalište.

U prvom pitanju tražili smo mišljenje ispitanika o dvojnoj funkciji našeg suca za mladež, istražnoj u pripremnom postupku i sudskoj u postupku pred vijećem za mladež. Evo najprije odgovora općinskih i županijskih sudaca.

Različite funkcije suca za mladež u pripremnom postupku i postupku pred vijećem za mladež	Općinski suci		Županijski suci		Svega	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
ne treba razdvajati, jer se to u praksi pokazalo dobrim rješenjem	26	89,7	15	79,0	41	85,4

po ugledu na reformirani kazneni postupak treba razdvojiti i povjeriti različitim pravosudnim tijelima	3	10,3	4	21,0	7	14,6
Svega	29	100,0	19	100,0	48	100,0

Tabela 8: Mišljenje ispitanika o dvojnoj funkciji našeg suca za mladež

Tabela nam pokazuje da čak 85% anketiranih sudaca (od toga su 90% općinski, a 79% županijski suci) smatra da ne treba razdvajati istražnu funkciju u pripremnom postupku od sudske funkcije u postupku pred vijećem za mladež. Od ukupno 15% sudaca koji su mišljenja da ove dvije funkcije treba razdvojiti, relativno je više sudaca županijskih sudova (preko 20%) nego sudaca općinskih sudova (10%).

Pogledajmo sada kako su pojedini suci obrazlagali svoje stajalište. Suci su najčešće navodili dva momenta u prilog shvaćanja o nerazdvajanju dviju funkcija: sveobuhvatno upoznavanje ličnosti i prilika maloljetnika olakšava sucu donošenje odluke o najpogodnijoj mjeri, a istovremeno pridonosi ekonomičnosti i ubrzanju postupanja prema maloljetniku. Evo nekoliko karakterističnih odgovora.

Suci općinskih sudova:

- „Dugogodišnje iskustvo me uvjerilo da je to odlično rješenje. Maloljetnik se prati od početka do kraja suđenja. Doživi se i emotivno i racionalno. Lakše je stoga donijeti konačnu odluku o izboru sankcije“;

- „To je jako dobro rješenje koje je, barem kod mene, bio jedan od razloga da zadržim i očuvam hitnost tih predmeta“;

- „U pripremnom postupku dolazi do kontakta između maloljetnog počinitelja i suca i ta se suradnja nastavlja i na sjednici vijeća, glavnoj raspravi i kontrolnom ročištu“;

- „Kroz obje uloge sudac dobija cjelovitu sliku o svim relevantnim činjenicama koje su neophodne za donošenje pravilne odluke“.

Suci županijskih sudova:

- „Tijekom pripremnog postupka sudac za mladež koncentrira se na utvrđenje svih činjenica o djelu i ličnosti maloljetnika, što je odlučno za kvalitetnu odluku na sjednici vijeća ili glavnoj raspravi, a pogoduje i brzini donošenja odluke“;

- „Smatram da se time pridonosi ekonomičnosti i ubrzanju kaznenog postupka, a time i bržem ostvarenju svrhe odgojnih mjera i maloljetničkog zatvora iz čl. 5. ZSM“.

Iz tabele 8 dalje čitamo da je omjer sudaca koji su protiv i onih koji su za razdvajanje istražne i sudske funkcije veći kod općinskih sudaca (omjer je 90:10%), nego što je kod županijskih sudaca (omjer 79:21%). Je li to posljedica

većeg broja maloljetničkih predmeta koje rješavaju općinski suci za mladež u odnosu na njihove kolege županijske suce, pokazat će nam sljedeća tabela.

Sudac za mladež je rješavao:	Različite funkcije suca za mladež u pripremnom postupku i postupku pred vijećem za mladež:					
	ne treba razdvajati, jer se to u praksi pokazalo dobrim rješenjem		po ugledu na reformirani kazneni postupak treba razdvojiti i povjeriti različitim pravosudnim tijelima		UKUPNO	
	broj	%	broj	%	broj	%
samo predmete iz Zakona o sudovima za mladež	10 24,4	100	- -	- -	10 20,8	100,0
još i kaznene predmete protiv odraslih počinitelja i predmete istrage	24 58,5	80,0	6 85,7	20,0	30 62,5	100,0
još i razne druge predmete	7 17,1	87,5	1 14,3	12,5	8 16,7	100,0
SVEGA	41 100,0	85,4	7 100,0	14,6	48 100,0	100,0

Tabela 9: Suci za mladež prema vrsti rješavanih predmeta i njihovo stajalište o dvojnoj ulozi našeg suca za mladež

Podatak da se svih 10 općinskih sudaca za mladež koji vode isključivo predmete iz nadležnosti Zakona o sudovima za mladež (to su predmeti maloljetnika, mladih punoljetnika i kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika) izjasnilo protiv razdvajanja istražne i sudske funkcije govori u prilog tvrdnje da vrsta predmeta koje rješava sudac za mladež u značajnoj mjeri utječe na njegovo stajalište o ovom pitanju. Protiv razdvajanja ovih dviju funkcija izjasnio se nešto manji broj (80%) onih sudaca koji pored predmeta iz nadležnosti ZSM vode još i kaznene predmete protiv odraslih počinitelja i predmete istrage.⁴³

Sljedeće pitanje koje smo uputili anketiranim sucima glasilo je ovako: „Da li biste podržali prijedlog za izmjenu Zakona o sudovima za mladež kojim bi se provođenje pripremnog postupka izuzelo iz nadležnosti suca za mladež i predalo u nadležnost državnog odvjetništva?“ Evo odgovora sudaca.

Sudac za mladež	Općinski suci		Županijski suci		Svega	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
bezrezervno bi podržao-la takav prijedlog	3	10,3	22,2	4	7	14,9
podržao-la bi takav prijedlog samo za određene slučajeve i uz određene uvjete	7	24,1	22,2	4	11	23,4
nipošto ne bi podržao-la takav prijedlog	19	65,6	55,5	10	29	61,7
Svega	29	100,0	100,0	18*	47	100,0

Napomena: jedan je upitnik bio bez odgovora na ovo pitanje

Tabela 10: Prijedlog za izmjenu ZSM: razdvajanje pripremnog postupka i posupka pred vijećem za mladež

Preko 60% svih anketiranih sudaca za mladež ne bi podržalo prijedlog za razdvajanje pripremnog postupka i postupka pred vijećem za mladež. Od toga je nešto veći postotak (65%) općinskih u odnosu na županijske suce (55%). Svega 15% sudaca za mladež bezrezervno bi podržalo takav prijedlog, dok gotovo jedna

⁴³ Zbog nedostatka prostora na ovom mjestu ne možemo prikazati rezultate ankete o vrsti i broju predmeta koje rješavaju suci za mladež u Hrvatskoj. Zainteresirani čitatelj može o tome naći više u radu Carić, Ante – Kustura, Ivana: Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema Zakonu o sudovima za mladež, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 16, broj 2/2009., str. 857.-894.

četvrtina (točnije 23,4%) sudaca podržala bi prijedlog samo za određene slučajeve ili uz određene uvjete. Koji su to slučajevi, odnosno uvjeti pod kojima bi se moglo izvršiti razdvajanje pripremnog postupka i postupka pred vijećem za mladež možemo vidjeti iz sljedećih pisanih odgovora anketiranih sudaca:

- „Samo kod izuzetno blagih oblika kaznenih djela iz čl. 173. st. 1. ili oštećenja i uništenja tuđe stvari kad se radi o manjim iznosima štete“;

- „Samo u minornim slučajevima“;

- „Uz kontrolu postupanja od strane suca za mladež“;

- „Stručnim ekipiranjem (stručni suradnici) državna bi odvjetništva učinkovito i brže odlučivala o obustavi postupka ili stavljanju prijedloga za izricanje odgojnih mjera“.

Interesantan je odgovor suca koji je naveo da bi u svakom slučaju podržao takav prijedlog: „Time bi se postiglo da sud postupa samo u predmetima u kojima je državni odvjetnik ocijenio da je svrhovito vođenje kaznenog postupka, što bi rezultiralo kvalitetnijim i ažurnijim rješavanjem te vrste predmeta“. A evo i obrazloženja jednog suca koji je zaokružio odgovor prema kojem nipošto ne bi podržao prijedlog za razdvajanje pripremnog postupka i postupka pred vijećem za mladež: „Trebalo bi vidjeti kako će novi ZKP funkcionirati u praksi“.

I kod ovog pitanja interesirali su nas odgovori sudaca s obzirom na to koje su vrste predmeta rješavali kao suci za mladež.

Sudac za mladež je rješavao:	Sudac za mladež							
	bezrezervno bi podržao- la takav prijedlog		podržao- la bi takav prijedlog samo za određene slučajeve ili uz određene uvjete		nipošto ne bih podržao- la takav prijedlog		UKUPNO	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
samo predmete iz Zakona o sudovima za mladež	-	-	3	30,0	7	70,0	10	100,0
	-		27,3		24,2		20,8	
još i kaznene predmete protiv odraslih počinitelja i predmete istrage	5	17,0	6	21,0	18	62,0	29*	100,0
	71,4		54,5		62,0		62,5	

još i razne druge predmete	2	25,0	2	25,0	4	50,0	8	100,0
	28,6		18,2		13,8		16,7	
SVEGA	7	14,9	1	23,4	29	61,7	47	100,0
	100,0		100,0		100,0		100,0	

* Napomena: jedan je anketni upitnik bio bez odgovora.

Tabela 11: Suci za mladež prema vrsti rješavanih predmeta i njihovo stajalište o razdvajanju pripremnog postupka i postupka pred vijećem za mladež

Rezultati iz ove tabele nedvojbeno pokazuju da postoji visok stupanj korelacije između vrste predmeta koje rješavaju suci za mladež i njihova stajališta o pitanju prenošenja nadležnosti u pogledu pripremnog postupka na državno odvjetništvo. Najveći broj sudaca koji ne bi podržali takav prijedlog nalazimo kod onih sudaca koji rješavaju isključivo predmete iz nadležnosti ZSM (70%), a daljnjih 30% ovih sudaca taj bi prijedlog podržalo samo za određene slučajeve ili uz određene uvjete. Među ovim sucima nema niti jednog koji bi bezrezervno podržao takav prijedlog. Drukčija je slika kod onih sudaca koji osim predmeta iz nadležnosti ZSM rješavaju još i kaznene predmete protiv odraslih počinitelja, odnosno predmete istrage. Među njima nalazi se 17% koji bi bezrezervno podržali prijedlog, 21% podržalo bi prijedlog samo za određene slučajeve ili pod određenim uvjetima, a 62% ne bi uopće podržalo takav prijedlog.

Na temelju podataka prikazanih u dvjema prethodnim tabelama možemo zaključiti da je mišljenje o potrebi izuzimanja pripremnog postupka iz nadležnosti suda za mladež i prenošenja u nadležnost državnog odvjetništva obrnuto proporcionalno s brojem maloljetničkih predmeta koje rješavaju suci za mladež: što je broj predmeta iz nadležnosti ZSM veći, to je spremnost da se podrži razdvajanje istražne i sudske funkcije kod sudaca za mladež manja. Zato se svih 10 sudaca koji vode isključivo predmete iz nadležnosti ZSM izjasnilo protiv razdvajanja istražne i sudske funkcije suca za mladež. Slična je situacija i kod općinskih i županijskih sudaca: budući da općinski suci redovito rješavaju veći broj maloljetničkih predmeta u odnosu na županijske suce, to je i broj općinskih sudaca koji ne podržavaju prenošenje pripremnog postupka u nadležnost državnog odvjetništva veći nego kod županijskih sudaca.

5. TREBA LI MALOLJETNIČKI KAZNENI POSTUPAK SLIJEDITI REFORMU REDOVITOG KAZNENOG POSTUPKA?

Na temelju prethodne analize glavnih značajki kaznenog postupka prema maloljetnicima zaključujemo da je u nas usvojen zaštitni model (*welfare model*) maloljetničkog pravosuđa u kojem sud za mladež kao hrvatski maloljetnički sud zauzima središnje mjesto u čitavom kaznenopravnom tretmanu maloljetnih počinitelja kaznenih djela. Bitne karakteristike našeg modela jesu zaštitni karakter kaznenog postupka koji je u funkciji ostvarenja zaštitne svrhe maloljetničkih sankcija iz čl. 5. ZSM, te dominantna uloga suca za mladež za vrijeme čitavog kaznenog tretmana maloljetnog počinitelja kaznenog djela.

Među stručnjacima koji se bave problematikom maloljetničke delinkvencije uvriježeno je shvaćanje da u zemljama s ovakvim modelom pravosuđa, ideja zaštite i pomoći maloljetniku prevladava nad idejom poštivanja njegovih prava u kaznenom postupku pred sudom. Smatra se da u cilju ostvarenja zaštitne svrhe maloljetničkog postupka, u kaznenom tretmanu prema maloljetniku može doći do ograničenja pa i isključenja nekih temeljnih procesnih prava maloljetnika, zbog čega su neki kritički nastrojeni stručnjaci sud za maloljetnike proglasili „drugorazrednim pravosuđem“.⁴⁴ Danas prevladava načelno stajalište da u kaznenom postupku pred sudom maloljetniku treba priznati sva prava koja uživaju punoljetni okrivljenici u redovitom kaznenom postupku. Pitanje je, međutim, do koje se mjere može ići u izjednačavanju procesnih prava maloljetnika i punoljetnih okrivljenika i da li se i kada može maloljetniku ograničiti ili uskratiti neka prava u postupku pred sudom. Na primjer, u svim suvremenim maloljetničkim kaznenim zakonodavstvima općeusvojeno je pravilo da je sa suđenja maloljetnim delinkventima isključena javnost. To se opravdava interesom maloljetnika i nikome ne pada na pamet da osporava opravdanost takva rješenja.⁴⁵ Iz toga slijedi zaključak da se procesna prava maloljetnika u kaznenom postupku mogu ograničiti ili čak i isključiti, ako je to u interesu maloljetnika.

Što je s pravom svakog okrivljenika i optuženika da mu sudi neovisan i nepristran sud iz čl. 6. st. 2. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, vrijedi li to pravo i za maloljetnike i može li se ono ograničiti ili možda i ukinuti kad se radi o maloljetnom počinitelju kaznenog djela? To je pitanje aktualno i za naše prilike s obzirom na široka ovlaštenja koja ima sudac za mladež za čitavo vrijeme kaznenog tretmana maloljetnika, od pretpripremnog i pripremnog postupka pa sve do donošenja konačne odluke o obustavi izvršenja izrečene odgojne mjere. To znači da naš sudac za mladež u sebi objedinjuje dvije suprotne i u redovitom kaznenom postupku nespojive funkcije – istražnu funkciju i funkciju suđenja.

⁴⁴ Dünkel, Frieder: *Juvenile Justice in Germany.....*, p. 230.

⁴⁵ Rješenje po kojemu nizozemski sudac za maloljetnike može odlučiti da rasprava bude javna ako smatra da opći interes prevlada nad interesom maloljetnika, tretira se suprotnim čl. 40. st. 2b) VII. Konvencije o pravima djeteta i dosta je kritizirano u nizozemskoj javnosti. Vidi De Jonge, Gerard: *The juvenile justice system in the Netherlands.....*, p. 438.

Odgovor na naprijed postavljena pitanja možemo potražiti u odluci Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Nortier v. The Netherlands*, jednom od rijetkih predmeta u kojem se ovaj Sud bavio povredom prava maloljetnika. Kao što je već rečeno, Sud je, istina, većinom glasova presudio da u ovom slučaju nije bilo povrede prava maloljetnika da mu sudi nepristran sud, ali je pri tome „zaobišao“ izjasniti se o načelnom pitanju, tj. da li postoji povreda čl. 6. st. 1. Konvencije u slučaju kad isti sudac u istom postupku ima ulogu istražitelja i presuditelja. Umjesto načelnog rješenja, Sud je svoju odluku usmjerio na konkretan slučaj i u obrazloženju naveo da se „maloljetnikov strah u pogledu sučeve nepristranosti ne može objektivno opavdati“. Pri tome je Sud ukazao na domašaj i narav odluka koje je u prethodnom postupku donio sudac Muelenbroek. On je, naime, odlučivao o pritvoru maloljetnika i u dva navrata o produljenju pritvora, a odredio je i psihijatrijsko ispitivanje maloljetnika, temeljem kojega je kasnije sudac Muelenbroek kao sudac pojedinac izrekao mjeru smještaja u ustanovi za maloljetnike na neodređeno vrijeme.

Za nas je, međutim, važnije odvojeno mišljenje suca Morenilla, koji je decidirano ustvrdio da „kumulacija istražne i sudske funkcije kod suca za maloljetnike ne predstavlja povredu čl. 6. Konvencije“. Svoj je zaključak obrazložio shvaćanjem da „pravo svakog optuženog pojedinca da mu sudi nepristran sud nije nespojivo sa zaštitnim tremanom maloljetnog počinitelja“. Time je jasno ukazao na potrebu uvažavanja zaštitne svrhe maloljetničkog kaznenog postupka. Iako nema obvezujuću snagu, citirano mišljenje suca Morenilla prihvatljivo je za većinu zemalja sa zaštitnim modelom maloljetničkog suda, pa i za naš sud za mladež. Stoga stajalište da kumulacija istražne i sudske funkcije kod suca za mladež ne predstavlja kršenje čl. 6. Konvencije za zaštitu prava i temeljnih sloboda ima svoje uporište u odvojenom mišljenju suca Morenilla u predmetu *Nortier v. The Netherlands*.

Nakon ovih razmatranja prava na nepristran sud vratimo se u našu stvarnost, u kojoj se nakon radikalne reforme redovitog kaznenog postupka protiv odraslih okrivljenika, očekuju ništa manje značajne izmjene Zakona o sudovima za mladež. Glavni cilj predstojećih izmjena našg maloljetničkog zakonodavstva trebao bi biti unapređenje pravnog položaja maloljetnika u postupku pred sudom za mladež dosljednim priznanjem temeljnih procesnih prava usvojenih u odgovarajućim međunarodnim dokumentima. U nastojanjima da se ostvari navedeni cilj, izgleda da se polazi od dviju pogrešnih teza koje bi nas mogle dovesti do usvajanja rješenja neprimjerenih za naše postojeće maloljetničko pravosuđe.

Prva teza jest shvaćanje da objedinjavanje istražne i sudske funkcije u liku našeg suca za mladež, predstavlja samo po sebi kršenje prava maloljetnika na nepristran sud. Da je zaista u pitanju pogrešna pretpostavka pokazuje nam položaj suca za maloljetnike u nekim europskim zemljama (Belgiji, Nizozemskoj, Poljskoj, većini država s područja bivše Jugoslavije) u kojima sudjelovanje suca za maloljetnike u prethodnom postupku i u donošenju odluke o primjeni maloljetničkih sankcija, ne dovodi u pitanje nepristranost maloljetničkog suca. U

istom smislu glasi i izdvojeno mišljenje suca Morenilla u prethodno raspravljanom predmetu *Nortier v. The Netherlands* pred Europskim sudom za ljudska prava. S tim u vezi valja primijetiti da niti u našoj stručnoj niti u široj javnosti, još od donošenja Zakona o sudovima za mladež 1997. godine pa sve do današnjih dana, nije bilo ozbiljnih kritičkih primjedbi koje bi se odnosile na dvojnu ulogu suca za mladež. To pokazuje da je i takav maloljetnički sud u kojem isti sudac obavlja i istražnu funkciju i funkciju suđenja, uspješno ispunjavao svoju zadaću i uživao puno povjerenje naše najšire javnosti.

Druga pogrešna teza sastoji se u tome što se ocjena prava na pravično suđenje u maloljetničkim predmetima vezuje prvenstveno ili isključivo za kršenje prava na nepristran sud. Zaboravlja se da je pravo na pravično suđenje genusni pojam kojega sačinjavaju i druga prava navedena u čl. 6. Europske konvencije pored prava na neovisan i nepristran sud. Stoga se i ocjena poštivanja prava na pravično suđenje maloljetnika u jednoj zemlji treba temeljiti na postojećem stanju svih procesnih prava iz čl. 6. Europske konvencije, a ne samo prava na nepristran sud vezanog za rješenje funkcija istraživanja i presuđenja u nacionalnom maloljetničkom pravosuđu.

Imajući u vidu aktualne prilike u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i kaznenom pravosuđu, nema naznaka da bi se navedene teze mogle eliminirati ili barem ublažiti. Zato nije realno očekivati da neće doći do ozbiljnih zahvata u postojeći tijek i sadržaj kaznenog postupka pred sudom za mladež u smislu razdvajanja istražne i sudske funkcije. Pretvaranje sudskog pripremnog postupka u državnoodvjetnički pripremini postupak veoma je ozbiljan pothvat, treba mu prići vrlo oprezno, jer on nosi sa sobom dosta neizvjesnosti i izaziva mnoga pitanja na koja je teško unaprijed dati odgovor. Stoga nam se čini korisnim ukazati na neke momente kao moguće posljedice zamjene sudskog pripremnog postupka državnoodvjetničkim, o kojima bi trebalo voditi računa. Evo nekih razmišljanja o tome.

1. Prenošnje dijela kaznenog postupka na državno odvjetništvo sudac za mladež prestaje biti središnja figura čitavog kaznenog postupanja i nositelj jedinstvenog zaštitnog tretmana prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela. Slabi zaštitni karakter sudskog maloljetničkog postupka i socijalni model suda za mladež, kojemu više odgovara dvojna uloga suca za maloljetnike. U kontekstu podjele uloga između državnog odvjetništva i suda postaje upitan i sam naziv Zakona o sudovima za mladež (novi zakon mogao bi se zvati Zakon o maloljetnicima, iako ni taj naziv nije potpuno adekvatan isključivo kaznenoj nadležnosti našeg maloljetničkog pravosuđa).

2. Prebacivanje pripremnog postupka na državno odvjetništvo i ukidanje istražnog suca za mladež i sudske istrage u predmetima mlađih punoljetnika i kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika nužno izaziva smanjenje nadležnosti i opsega poslova kod sudaca za mladež. To se opet odražava na smanjene mogućnosti za njihovu specijalizaciju, jer je specijalizacija pomoću rada na maloljetničkim predmetima i ostalim predmetima iz nadležnosti Zakona o sudovima za mladež,

još uvijek (nažalost) jedini oblik specijalizacije naših sudaca za mladež. Bilo bi poželjno razmotriti mogućnost usvajanja koncentracije nadležnosti sudova za mladež i umjesto sadašnje dvostupanjske nadležnosti uvesti nadležnost samo na jednoj razini, općinskoj ili županijskoj.

3. Smanjenje nadležnosti i opsega poslova na strani suca za mladež istovremeno ima za posljedicu povećanje poslova kod državnog odvjetnika za mladež. Poslovi čije vođenje prelazi na državnog odvjetnika nisu samo provođenje pripremnog postupka u maloljetničkim predmetima, već i vođenje istrage u predmetima mlađih punoljetnika i kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika. Dosadašnji sudski pripremni postupak pretvara se u državnoodvjetnički pripremni postupak. Nisu u pitanju samo kvantitativno opterećenje državnog odvjetništva, već i kvalitativne promjene u načinu rada i psihološkom pristupu državnog odvjetnika za mladež u obavljanju svog novog posla.

4. Razdvajanje postupka prema maloljetnicima vjerovatno će izazvati jačanje kontradiktornih elemenata u oba stadija kaznenog postupanja, pa je tako neizvjesno kako će se to odraziti na sjednicu vijeća kao skraćen, neformalni i pojednostavljen oblik postupanja u stadiju primjene maloljetničkih sankcija. Odvojeno provođenje pripremnog postupka i postupka pred vijećem za mladež može usporiti odvijanje čitavog kaznenog tretmana maloljetnika u kojem je hitnost postupanja neophodan imperativ koji se ne smije dovesti u pitanje. Isto tako, proceduru u oba dijela postupka ne bi trebalo opterećivati nikakvim formalizmom, jer on štetno djeluje na maloljetnika, bespotrebno otežava vođenje postupka i produljuje njegovo trajanje.

5. U postupku donošenja izmjena Zakona o sudovima za mladež, u kojem se neka rješenja iz redovitog kaznenog postupka (ponekad nedovoljno provjereno) prenose u maloljetnički postupak, bilo bi poželjno zanemariti hitnost usvajanja novih propisa i pokušati iskoristiti dosadašnja saznanja iz primjene odredaba novog Zakona o kaznenom postupku iz 2008. godine. U svakom slučaju, predložene izmjene maloljetničkog postupka trebalo bi uputiti na javnu raspravu i čuti mišljenje onih koji će te propise primijenjivati, tim prije što se većina anketiranih sudaca iz svih općinskih i županijskih sudova za mladež u Hrvatskoj u anonimnoj anketi 2009. godine izjasnila protiv prenošenja pripremnog postupka u nadležnost državnog odvjetništva.

LITERATURA

Bačić, Franjo – Pavlović, Šime: Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2004. Beccaria, Cesare: O zločinima i kaznama (Uvod i prijevod s talijanskog Antun Cvitanić), Split, 1984.

Bruckmüller, Karin: Austria: A Protection Model, u *International Handbook of Juvenile Justice* (Junger-Tas, Josine – Decker, Scott H. eds.), Springer, 2006., p. 263-294.

Carić, Ante – Kustura, Ivana: Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema Zakonu o sudovima za mladež, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 16, broj 2/2009., str. 857.-894.

Cesari, Claudia: The juvenile justice system in Italy, u *European Juvenile Justice Systems* (ed. Vania Patanè), First volume, Milano, 2007., p. 243-272.

De Jonge, Gerard: The juvenile justice system in The Netherlands, u *European Juvenile Justice Systems* (ed. Vania Patanè), First volume, Milano, 2007., p. 425-440.

De la Cuesta, José Luis – Cordero, Isidoro Blanco: The juvenile justice system in Spain, u *European Juvenile Justice Systems* (ed. Vania Patanè), First volume, Milano, 2007., p. 385-424.

Dünkel, Frieder: Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice, u *International Handbook of Juvenile Justice* (Junger-Tas, Josine – Decker, Scott H. eds.), Springer, 2006., p. 225-262.

Esser, Robert: The juvenile justice system in Germany, u *European Juvenile Justice Systems* (ed. Vania Patanè), First volume, Milano, 2007., p. 141-169.

Hirjan, Franjo - Singer, Mladen: Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, Zagreb, 2002.

Krapac, Davor: Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i hrvatski kazneni postupak, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 2, broj 1/1995., str. 3.-40.

Krapac, Davor: Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: institucije, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2003.

Matovski, Nikola: Maloletnici u krivičnom pravu Makedonije, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 46, br. 1/2008., str. 81.-90.

Model izvansudske nagodbe u kaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima (ur. Nivex Koller-Trbović, Božica Cvjetko, Marija Koren-Mrazović, Antonija Žižak), Zagreb, 2003.

Pavišić, Berislav: Kazneno postupovno pravo, Rijeka, 2008.

Pavišić, Berislav: Kazneno pravo Vijeća Europe, Zagreb, 2006.

Pavišić, Berislav: Komentar Zakona o kaznenom postupku, 5. izdanje, Rijeka, 2005.

Put, Johan: The juvenile justice system in Belgium, u *European Juvenile Justice Systems* (ed. Vania Patanè), First volume, Milano, 2007., p. 3–37.

Simović, Miodrag: Organi i načela pokretanja krivičnog postupka prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 46, br. 1/2008., str. 43.-61.

Stando-Kawecka, Barbara: Continuity in the Welfare Approach. Juvenile Justice in Poland, u *International Handbook of Juvenile Justice* (Junger-Tas, Josine – Decker, Scott H. eds.), Springer, 2006., p. 351-376.

Terrill, Richard J.: *World Criminal Justice Systems, A Survey*, France, fifth ed., Cincinnati, 2003., p. 278-284.

Trechsel, Stefan: *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford, 2005.

Van der Laan, Peter H.: Just Desert and Welfare; Juvenile Justice in the Netherlands, u *International Handbook of Juvenile Justice* (Junger-Tas, Josine – Decker, Scott H. eds.), Springer, 2006, p. 145-170.

Zermatten, Jean: The Swiss Federal Statute on Juvenile Criminal Law, u *International Handbook of Juvenile Justice* (Junger-Tas, Josine – Decker, Scott H. eds.), Springer, 2006, p. 295-307.

WHICH DIRECTION IS JUVENILE CRIMINAL LEGISLATION TAKING?

This paper analyses criminal proceedings against juveniles before the youth court in the light of the forthcoming amendment to the Youth Court Act. The author firstly identifies some important characteristics of Croatian criminal procedure against juveniles and analyses how, in the existing juvenile legislation, fundamental juvenile rights are incorporated from appropriate international documents (the so called Beijing Rules, and the Convention on the Rights of the Child). A comparative view of the organization and jurisdiction of juvenile courts in 12 European countries shows that, in Europe, two models of juvenile judiciary dominate: the judicial and the protection models. Given the dominant role of the youth court judge throughout the entire criminal proceedings against juveniles, the Croatian youth court can be enumerated into the welfare model in which the youth court judge does not only have an investigative function in the preparatory proceedings, but also a judicial function in the proceedings before the youth council. After presenting and analysing the decision of the European Court of Human Rights in the case of *Nortier v. The Netherlands* which can also be applied to the Croatian juvenile judiciary, and presenting the results of the questionnaire carried out among youth court judges in Croatia, the author reaches the conclusion that integrating the investigative and judicial roles for the youth court judge does not mean violating the right of the juvenile to an impartial tribunal according to Article 6 Section 1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Finally, the author identifies the possible consequences which could occur as the result of entire separation among the investigative and judicial role in the proceedings before the youth court.

Key words: *juvenile, criminal legislation, Croatia*